

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการบูรณาการสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 3 สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอด้วยการศึกษาวิเคราะห์ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

การจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษา

การเรียนรู้อิสลามศึกษา เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน เพราะอิสลามเป็นศาสนาและแนวทางการดำรงชีวิตด้วยการนำพามนุษย์ไปสู่วิถีการปฏิบัติที่ถูกต้องโดยการเรียกร้องให้กระทำความดีละเว้นความชั่ว ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความรักใคร่ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ขจัดความบาดหมางหรือความเป็นศัตรูต่อกัน นอกจากนี้ คนที่เรียนรู้และเข้าใจถึงหลักการอิสลามอย่างถ่องแท้ จะดำรงชีวิตด้วยความสันติสุข ไม่มีการเอาใจเอาเปรียบเบียดเบียนซึ่งกันและกัน การเรียนรู้อิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่มาจากสถาบันศึกษาปอเนาะที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนานหรือสามารถกล่าวได้ว่า ปอเนาะเป็นประตูแห่งแรกของอิสลามศึกษา แต่การดำเนินการจัดการเรียนการสอนของโต๊ะครูในสมัยก่อน ปี พ.ศ. 2500 รัฐไม่ค่อยให้ความสำคัญมากนัก

เมื่อปอเนาะได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นโรงเรียน การบริหารการจัดการ การดำเนินการเรียนการสอน จะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการจัดการเรียนการสอนโดยกำหนดรูปแบบอย่างชัดเจน การพัฒนาปอเนาะเป็นโรงเรียนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มี 2 ระยะด้วยกัน คือ การพัฒนาปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และการพัฒนาโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม เป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม รายละเอียดดังต่อไปนี้

การพัฒนาปอเนาะสู่โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

คำว่า “ปอเนาะ” ตามความเข้าใจของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือสถานศึกษาหรือสถานที่อบรมจริยธรรมอิสลามและปฏิบัติศาสนกิจของชาวไทยมุสลิม มีผู้รู้ที่เรียกว่า “โต๊ะครู” คอยดูแลหรือเป็นผู้นำในการอบรมและสั่งสอนหลักศาสนาให้กับเยาวชนหรือผู้ประสงค์จะเรียนรู้เรื่องศาสนาเพื่อปฏิบัติศาสนกิจประจำวันให้ถูกต้องตามหลักการของศาสนา

Mohamad Zamberi A. Malek (1994 : 94) กล่าวว่า การศึกษาในรูปแบบปอเนาะ ได้เริ่มขึ้นพร้อม ๆ กับการเข้ามาของศาสนาอิสลามในดินแดนมลายู และการแพร่ขยายของปอเนาะ ในดินแดนแถบนี้พัฒนาไปพร้อม ๆ กับการศึกษาอิสลาม แต่การจัดการศึกษาหรือการจัดตั้งปอเนาะ ในสมัยนั้นยังไม่เป็นที่ประจักษ์ชัด

การพัฒนาปอเนาะ เป็นโรงเรียนเกิดขึ้น เนื่องจากรัฐบาลเห็นว่าปอเนาะเป็น สถาบันจัดการเรียนการสอนด้านศาสนาอย่างเดียว กล่าวคือ ผู้เรียนจะเรียนรู้เกี่ยวกับ วิชาอัลกุรอาน และอรรถาธิบาย หลักศรัทธา ศาสนบัญญัติ ไวยากรณ์อาหรับ เหล่านี้เป็นต้น การเรียนรู้วิชา ศาสนาอย่างเดียว ทำให้ผู้เรียนขาดความรู้ทางด้านสามัญและอาชีพเพื่อหางานในการประกอบอาชีพ จากสภาพดังกล่าว นีอาเรฟ ระเด่นอาหมัด (มปป. 47) กล่าวว่า สภาพการจัดการศึกษาในลักษณะ ของ “ ปอเนาะ ” ก่อนปี พ.ศ. 2504 นั้น คณะกรมได้พิจารณาเห็นว่าการศึกษาในรูปแบบของ “ ปอเนาะ ” ไม่สอดคล้องกับสภาพทางการศึกษาตามแผนปัจจุบัน จึงมีมติให้สถานศึกษาปอเนาะจด ทะเบียนเป็น โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

นอกจากนั้น กลุ่มงานนิเทศการศึกษาเอกชน ประจำเขตการศึกษา 2, (2537 : 1) บันทึกว่า เมื่อปี พ.ศ. 2501 กระทรวงศึกษาธิการมีแผนการพัฒนาศึกษาทั่วประเทศและได้ พิจารณาว่าการจัดการเรียนการสอนแบบปอเนาะเป็นที่ไม่ยอมรับของสังคม จึงได้มีการ ประชุมสัมมนาหาแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ขึ้น เป็น ครั้งแรก ระหว่างวันที่ 12 – 17 พฤศจิกายน 2503 โดยภาคการศึกษา 2 เป็นเจ้าภาพในการจัดการ ประชุมสัมมนา โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้ปอเนาะจดทะเบียนอันหมายถึงการยอมรับแนวทางการปรับปรุง การศึกษาในปอเนาะ
2. เพื่อปรับปรุงอาคารสถานที่และบริเวณ จัดทำถนนเข้าสู่ปอเนาะ จัดทำป้ายชื่อ ปอเนาะ
3. ปรับปรุงการเรียนการสอน หมายถึง จัดสอนให้เป็นชั้น จัดสอนภาษาไทยและ จัดสอนวิชาชีพ ตามความต้องการและความพร้อม
4. จัดให้มีการประเมินผลการสอนชั้นตัวประโยค ทางกระทรวงศึกษาธิการจะ มอบหมายให้จังหวัดและเขตดำเนินการ

หลังจากนั้น ปอเนาะได้รับการพัฒนาจากกระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงาน ที่รับผิดชอบโดยตรง การพัฒนาดังกล่าวได้ดำเนินการตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ซึ่ง แบ่งเป็นระยะๆ ดังที่ สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 (2548 : 2) ได้สรุปไว้ว่า

1. ช่วงเริ่มต้นของแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) ช่วงนี้ เน้นการจัดการกับปอเนาะที่กระจัดกระจาย ขาดสถิติที่แน่นอน ให้มีการจัดระเบียบปอเนาะ โดยปี 2504 ได้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ พ.ศ. 2504 วางแนวทางปรับปรุงอาคารและสถานที่สอน ปรับปรุงหลักสูตรการสอนให้เป็นสัดส่วน เป็นชั้น มีการสอนภาษาไทย สอนวิชาชีพ และมีการวัดผล มีการประชาสัมพันธ์ให้โต๊ะครูเห็นเจตนาดีของกระทรวงศึกษาธิการ

หลังจากรัฐมีการจัดระเบียบปอเนาะในปี พ.ศ. 2504 ปรากฏว่าปอเนาะที่ไม่แปรสภาพเป็นโรงเรียนได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น จึงทำให้รัฐเกิดความหวาดระแวงในด้านความมั่นคงต่อชาติบ้านเมือง ดังที่ วินิจ สังขรัตน์ (2544 : 168-169) ได้กล่าวว่า ปอเนาะได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นไม่เฉพาะในภาคการศึกษา 2 (จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส) แต่ยังขยายไปถึงภาคการศึกษา 3 และ 4 (จังหวัดสงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช ตรัง กระบี่ พังงาและระนอง) การเพิ่มจำนวน รัฐไม่สามารถควบคุมและดูแลมาตรฐานของปอเนาะให้เป็นแนวเดียวกัน อาจทำให้เกิดปัญหาด้านความมั่นคงปลอดภัยต่อประเทศชาติ ดังนั้น สภาความมั่นคงแห่งชาติโดยมติในคราวประชุม เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2509 เห็นควรเสนอแนะคณะรัฐมนตรีเพื่อเห็นชอบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปอเนาะไว้ดังนี้

- (1.) ห้ามตั้งปอเนาะขึ้นมาใหม่ หากมีผู้ฝ่าฝืนจะต้องถูกลงโทษ
- (2.) ปอเนาะที่ก่อตั้งอยู่แล้วบังคับให้ขออนุญาตและจดทะเบียนเสียภายใน 6 เดือน
- (3.) ให้แปรสภาพปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์ โดยดำเนินการเป็นขั้น ๆ ในเวลาแน่นอนและควรให้สำเร็จผลภายใน 3-5 ปี โดยให้กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการพิจารณาร่วมกัน ในท้องถิ่นที่จะปฏิบัติการได้โดยแน่นอนให้เร็วที่สุด

ถึงแม้ว่ามติรัฐมนตรีไม่เห็นชอบหรืออนุญาตให้จัดตั้งปอเนาะขึ้นมาใหม่ตามที่ได้ประกาศ เนื่องจากปอเนาะมิใช่เป็นวิถีชีวิตของมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใดอย่างเดียวน แต่เป็นสถานที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ต่อเยาวชนหรือผู้ประสงค์เรียนรู้เกี่ยวกับหลักการศาสนาอีกด้วย ดังนั้นปอเนาะจึงยังมีการก่อตั้งหรือดำเนินการเรียนการสอนตามปกติ

เมื่อเหตุการณ์ไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เริ่มเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งในปี พ.ศ. 2547 และได้ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดกลายเป็นปัญหาระดับชาติ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามและสถาบันศึกษาปอเนาะ ได้ถูกมองจากเจ้าหน้าที่ของรัฐว่าเป็นสถานศึกษาที่บ่มเพาะความคิดบ่อนทำลายความมั่นคงของชาติบ้านเมืองหรือเป็นแหล่งซุกซ่อนผู้ไม่หวังดีที่จะทำลายประเทศชาติ ผลกระทบของความไม่สงบในครั้งนี้ ทำให้ปอเนาะที่ไม่จดทะเบียนหลังจากปี พ.ศ. 2509 ที่ขาดการควบคุมดูแล และสนใจจากกระทรวงศึกษาธิการ ได้เปิดโอกาสให้มาจดทะเบียนอีกครั้งในปี พ.ศ. 2548 เพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมายหรือระเบียบการศึกษาของประเทศชาติ ส่วน

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ใช้วิธีการให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลอย่างใกล้ชิดในการจัดการเรียนการสอน

2. ช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) ได้มีการปรับปรุงการเรียนการสอน ไปอีกขั้นหนึ่ง คือปรับปรุงปอเนาะให้เป็นระดับมาตรฐาน และมีการแปรสภาพปอเนาะที่จดทะเบียนเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ซึ่งได้เป็นจุดเริ่มต้นของการให้การสนับสนุนควบคู่ไปกับการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนประเภทนี้ โดยจัดให้มีอาคารเรียนเป็นเอกเทศ มีการสอนวิชาสามัญระดับประถมศึกษาปีที่ 5,6 และ 7 ควบคู่กับวิชาศาสนาอิสลาม (สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 ,2548 : 2)

3. ช่วงแผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้โครงการอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2513 โดยปอเนาะที่แปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามจะได้รับการอุดหนุนด้วยการให้เงิน และส่งครูไปช่วยสอนวิชาสามัญ และอุดหนุนวัสดุอุปกรณ์ จนถึงสิ้นปี 2519 มีปอเนาะในเขตการศึกษา 2 จดทะเบียนถึง 488 โรงเรียน (สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 ,2548 : 2)

4. ช่วงพัฒนาการศึกษาระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) ในช่วงนี้ ได้มีการประกาศใช้โครงการอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามภาคใต้ พ.ศ. 2520 – 2524 โดยการอุดหนุนด้วยการให้เงิน ครู อุปกรณ์ และวิทยากรสงเคราะห์ และมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรวิชาสามัญจากหลักสูตรประถมศึกษาปีที่ 5,6 และ 7 เป็นหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 3 – 4 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (สำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการ ที่ 12, 2548:2)

กล่าวโดยสรุป สาเหตุการพัฒนาปอเนาะมาเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเกิดขึ้น เพราะรัฐต้องการจัดระบบความมั่นคงภายในจังหวัดชายแดนภาคใต้พร้อมกับพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในสถาบันศึกษาปอเนาะให้เป็นระบบ มีมาตรฐานเป็นแนวเดียวกัน ตลอดจนต้องการจะพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพในด้านการศึกษามากยิ่งขึ้น จึงดำเนินการสนับสนุนงบประมาณ ครูผู้สอน สื่อการเรียนการสอนและอาคารสถานที่ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้านศาสนา สามัญ และวิชาชีพพร้อมๆ กัน

การพัฒนาโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

หลังจากรัฐได้พัฒนาปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามด้วยการสนับสนุนงบประมาณ บุคลากรและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ตามที่กล่าวข้างต้น รัฐได้มีนโยบายในการพัฒนาโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเพื่อสอดคล้องกับ

พระราชบัญญัติของโรงเรียนเอกชน ซึ่งมีการพัฒนาการออกเป็น 3 ช่วงด้วยกัน คือ ช่วงแผนพัฒนาการศึกษา ระยะเวลาที่ 5, 6 และ 7 นีอาเรฟ ระเด่นอาหมัด (มปป: 48) ได้สรุปประเด็นนี้ว่า

1. ช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระยะเวลาที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) ได้มีการปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนสามารถสอนวิชาสามัญได้อย่างมีคุณภาพ และให้โรงเรียนปลูกฝังจริยธรรมคุณธรรมแก่นักเรียนโดยยังคงให้การอุดหนุนด้านการเงิน บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และวิทยากรสงเคราะห์เหมือนเดิม และในปี 2525 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พุทธศักราช 2525 และได้เปลี่ยนชื่อตำแหน่งเจ้าของโรงเรียน เป็นผู้รับใบอนุญาต ในปี 2524 มีการเปิดสอนหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ. 2525

2. ช่วงแผนพัฒนาการศึกษาระยะเวลาที่ 6 (พ.ศ. 2530 -2534) มีแนวโน้มพัฒนาขึ้นจำนวนนักเรียนและครูวิชาสามัญเพิ่มขึ้น แต่ประเภทสอนศาสนาอย่างเดียวลดลง อาคารสถานที่คุณภาพการศึกษาได้รับการพัฒนาขึ้น รัฐได้ทำเกณฑ์รับรองมาตรฐานโรงเรียนเอกชน ตามมาตรา 15 (2) ประเภทการศึกษานอกโรงเรียน เป็นโรงเรียนมาตรา 15 (1) ประเภทสามัญ แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนเอกชน พ.ศ. 2525 โดยรัฐยังคงให้การอุดหนุนในด้านการเงิน บุคลากร อุปกรณ์การสอน และวิทยากรสงเคราะห์ และให้โรงเรียนที่เปิดสอนตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 4 เปลี่ยนมาสอนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2530 แทน

3. ช่วงแผนพัฒนาการศึกษา ระยะเวลาที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) รัฐได้เปลี่ยนวิธีการให้การอุดหนุน โดยแบ่งโรงเรียนเป็น 2 ประเภท

(1.) ประเภทมาตรา 15 (2) ได้แก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ จัดเป็นรูปการศึกษานอกโรงเรียน รัฐยังคงให้การอุดหนุนด้านเงิน บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์

(2.) ประเภทมาตรา 15 (1) ได้แก่โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่เปลี่ยนสภาพจากโรงเรียนประเภท 15 (2) เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการจัดเป็นรูปแบบการศึกษาในระบบโรงเรียน ประเภท 15 (1) โดยคิดอัตราส่วนครูต่อนักเรียน 1 : 25 และจ่ายเงินอุดหนุนจากรายหัวนักเรียน

ข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามและต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามนั้น จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องที่ต้องใช้ความพยายามอย่างมากสำหรับกระทรวงศึกษาธิการที่จะเปลี่ยนแปลงแนวคิด ทัศนะที่เคยสอนจากปอเนาะเปลี่ยนเป็นโรงเรียน เนื่องจากการเรียนการสอนในปอเนาะดั้งเดิม มิได้เขียนหลักสูตรเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่มีชั้นเรียน และไม่มีการวัดและประเมินผลเหมือนกับโรงเรียน

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อมาเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สิ่งเหล่านั้นปรากฏอย่างชัดเจน และเป็นระบบในทุกด้าน เช่น ด้านการบริหารและจัดการ ด้านวิชาการ ด้านหลักสูตรและด้านบุคลากร ปัจจุบันนี้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม สามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนใกล้เคียงกับโรงเรียนของรัฐในทุกรูปแบบ อย่างไรก็ตาม หากมีการพัฒนามากกว่านี้ โดยเฉพาะด้านวิชาการและหลักสูตร จะทำให้มาตรฐานเท่าเทียมกันกับโรงเรียนของรัฐ

วิวัฒนาการหลักสูตรอิสลามศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้พัฒนามาจากปอเนาะ ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนตามอรรถาษยและชาดการดูแลจากรัฐ เมื่อปอเนาะได้พัฒนามาเป็นโรงเรียนใน ปี พ.ศ. 2504 รัฐได้มีนโยบายที่จะพัฒนาการเรียนการสอนในสถาบันศึกษาดังกล่าว คือให้มีหลักสูตรในการดำเนินการเรียนการสอน และมีการวัดผลและประเมินผลอย่างเป็นระบบตามระเบียบการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

ปอเนาะที่แปรสภาพมาเป็นโรงเรียน นอกจากจะต้องสอนศาสนาอิสลามแล้วยังจะต้องสอนวิชาสามัญและวิชาชีพควบคู่ไปด้วย หรือในทำนองที่ว่าสถานศึกษาดังกล่าวจะต้องจัดการเรียนการสอนโดยใช้ 2 หลักสูตร คือหลักสูตรสามัญและหลักสูตรศาสนา การจัดการเรียนการสอนในช่วงแรกๆ รัฐได้มาดูแลปอเนาะที่ได้แปรสภาพมาเป็นโรงเรียน ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช) ได้กำหนดให้สอนวิชาภาษาไทยและสังคมศึกษาควบคู่วิชาศาสนาเป็นความรู้เบื้องต้น

ส่วนหลักสูตรอิสลามศึกษาที่ดำเนินการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีแหล่งหรือต้นกำเนิดของหลักสูตรมาจาก 3 แห่งด้วยกัน

1. มาจากโรงเรียนของแต่ละแห่ง
2. มาจากสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
3. มาจากความร่วมมือกันระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับสำนักพัฒนาการศึกษา

ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2 (Ibrahim Narongraksakhet , 2003 : 12)

เมื่อการเรียนการสอนได้พัฒนาและมีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้หลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอน จะต้องมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับระเบียบการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉะนั้น การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับว่าเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาการเรียนการ

สอนเป็นอย่างยิ่ง คือจากการเรียนที่ไม่มีหลักสูตรเป็นลายลักษณ์อักษร มาเป็นระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคศึกษา 2 พุทธศักราช 2504 หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2513 หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2535 หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2540 และหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546 รายละเอียดดังต่อไปนี้

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในเขตภาคการศึกษา 2 พุทธศักราช 2504

ภาพประกอบที่ 7 : รายวิชาและชั่วโมงระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในเขตภาคการศึกษา 2 พุทธศักราช 2504

วิชา	ชั่วโมง/สัปดาห์
วิชาศาสนา	27
ภาษาไทย	4
วิชาชีพ	4
รวม	35

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, 2504 :11

การเรียนการสอนอิสลามศึกษา ตามหลักสูตรนี้ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ

- 1.ระดับอิมติดาอียะห์ (มัธยมศึกษาตอนต้น) 4 ปี
- 2 ระดับมุตะวัซซีฎะฮฺ (มัธยมศึกษาตอนกลาง) 3 ปี
3. ระดับชานาวิยะฮฺ (มัธยมศึกษาตอนปลาย) 2 ปี

หลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2513

ระดับชั้นต้น (อิมติดาอียะห์)

หลักสูตรวิชาศาสนาอิสลามระดับชั้นต้น (อิมติดาอียะห์) นี้ เป็นหลักสูตรที่ใช้สำหรับนักเรียนโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในภาคการศึกษา 2 ซึ่งโรงเรียนดังกล่าวรับนักเรียนที่ได้ผ่านการศึกษภาคบังคับ ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษาแล้ว มีเวลาเรียน 4 ปี

ภาพประกอบที่ 8 : เวลาเรียนและรายวิชาตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2513

วิชา	รวมเวลาเรียนใน 1 สัปดาห์				หมายเหตุ
	ประถม ปีที่1	ประถม ปีที่2	ประถม ปีที่3	ประถม ปีที่4	
หมวดภาษา					
เขียน	2 ชม.	1 ชม.	1 ชม.	1 ชม.	
อ่าน	3 ชม.	2 ชม.	2 ชม.	2 ชม.	
คัด	1 ชม.	1 ชม.	1 ชม.	1 ชม.	
เรียงความ	2 ชม.	1 ชม.	1 ชม.	1 ชม.	
สนทนา	2 ชม.	2 ชม.	2 ชม.	2 ชม.	
หลักภาษา	-	4 ชม.	4 ชม.	4 ชม.	
หมวดศาสนา					
หลักการศาสนา (เตาฮีด)	3 ชม.	2 ชม.	2 ชม.	2 ชม.	
ศาสนบัญญัติ (ฟิกฮ์)	3 ชม.	3 ชม.	3 ชม.	3 ชม.	
ศีลธรรม (อัครลาก)	2 ชม.	1 ชม.	1 ชม.	1 ชม.	
พระวัจน (ฮาดีษ)	-	2 ชม.	2 ชม.	2 ชม.	
ศาสนประวัติ	2 ชม.	1 ชม.	1 ชม.	1 ชม.	
บรรยายคัมภีร์กุรอาน (ตัฟซีร)	-	2 ชม.	2 ชม.	2 ชม.	
อ่านกุรอาน, ตัจวีด	5 ชม.	3 ชม.	3 ชม.	3 ชม.	
รวม	25 ชม.	25 ชม.	25 ชม.	25 ชม.	

ที่มา : ศูนย์พัฒนาการศึกษา ภาคศึกษา 2, 2513. : ไม่ปรากฏหน้าที่พิมพ์
การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้ใช้เวลาเรียน 4 ปี

หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบตีดาอียะฮ์) พุทธศักราช 2523

การศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบตีดาอียะฮ์) เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับภาษาอาหรับ และหลักการของศาสนาอิสลาม สามารถปฏิบัติศาสนกิจตามศาสนบัญญัติได้ถูกต้อง มีความสำนึกในความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนที่มีต่อพระองค์อัลเลาะห์ (ซ.บ.) ต่อบรรดาศาสดา ต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อตนเอง และตามหลักการของอิสลาม โดยยึดหลักความสันติสุข ความเสมอภาพและภราดรภาพเป็นที่ตั้ง ทั้งนี้เพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตาวซซึเตาะฮ์) พุทธศักราช 2523

หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตาวซซึเตาะฮ์) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่ต่อเนื่องจากหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบตีดาอียะฮ์) เนื้อหาของหลักสูตร มีองค์ประกอบและรูปแบบที่สมบูรณ์ในตัวเอง ทั้งนี้ เพื่อสนองความต้องการของมุสลิมในภูมิภาคต่างๆ และเป็น การส่งเสริมให้เป็นพลเมืองดีของชาติ

หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ซานาเวียฮ์) พุทธศักราช 2523

หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ซานาเวียฮ์) เป็นหลักสูตรต่อเนื่องจากหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตาวซซึเตาะฮ์) การศึกษาในระดับนี้ มีความมุ่งหมายที่จะฝึกอบรมเยาวชนมุสลิมให้มีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อศาสนาอิสลาม อันจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตการปฏิบัติศาสนกิจ และมีความสามารถที่จะสั่งสอนอบรมผู้อื่นต่อไปได้ มีพื้นฐานที่จะศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาต่อไปด้วย ลักษณะของหลักสูตรที่จัดไว้นี้ มีความยืดหยุ่นพอเพียงที่จะให้นักเรียนเลือกเรียนตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตน

ภาพประกอบที่ 9 : โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อับดีคาอียะฮ์) พุทธศักราช 2523

หมวดวิชา	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อปี			
	อ.ต. 1	อ.ต. 2	อ.ต. 3	อ.ต. 4
1. หมวดศาสนา				
กुरอาน	5 หรือ 8	5 หรือ 8	4 หรือ 7	4 หรือ 7
กิจกรรมศาสนา	4	4	4	4
เอกภาพ	3	2	2	2
ศาสนบัญญัติ	3	2	2	2
หลักการอ่านกुरอาน	-	-	1	1
2. หมวดภาษา				
ภาษาอาหรับ				
วากยสัมพันธ์	-	1	2	2
อักขรวิธี	-	1	1	1
อ่าน	2	2	2	2
เขียน	2	2	1	1
เรียงความ	-	1	1	1
สนทนา	3	2	2	2
คำคิด	1	1	1	1
วรรณคดี	-	-	1	1
ภาษามลายูหรือกुरอาน(ทดแทน)	3 หรือ -	3 หรือ -	3 หรือ -	3 หรือ -
3. หมวดสังคมศึกษา				
ศาสนประวัติ	2	2	2	2
จริยธรรม	2	2	1	1
รวม	30	30	30	30

ที่มา : กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, มปป. (ค) : 3

การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อับดีคาอียะฮ์)

พุทธศักราช 2523 ใช้เวลาเรียน 4 ปี

ภาพประกอบที่ 10 : โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุดาวิชชีเตาะฮ์) พุทธศักราช 2523

หมวดวิชา	จำนวนเวลาเรียน คาบ/สัปดาห์		
	อ.ก. 1	อ.ก. 2	อ.ก. 3
1. หมวดศาสนา			
กุรอาน	2 หรือ 5	2 หรือ 5	2 หรือ 5
บรรยายกุรอาน	2	2	2
วจนธรรม	2	2	2
เอกภาพ	2	2	2
ศาสนบัญญัติ	2	2	2
มรดก	1	1	1
2. หมวดภาษา			
ภาษาอาหรับ			
หลักภาษาอาหรับ	4	4	4
อ่าน	2	2	2
เรียงความ	2	2	2
วรรณคดี	1	1	1
สำนวนโวหาร	-	1	1
คำ	1	-	-
เขียน	1	1	1
สนทนา	2	2	2
ภาษามลายูหรือกุรอาน(ทดแทน)	3 หรือ -	3 หรือ -	3 หรือ -
3. หมวดสังคมศึกษา			
ศาสนประวัติ	2	2	2
4. จริยธรรม			
	1	1	1
รวม	30	30	30

ที่มา : กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, มปป. (ง) : 3

การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุดาวิชชีเตาะฮ์)

พุทธศักราช 2523 ใช้เวลาเรียน 3 ปี

ภาพประกอบที่ 11 : โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาวิยะฮ์) พุทธศักราช 2523

กลุ่มวิชา	จำนวนคาบ/สัปดาห์/ปี					
	อ.ป. 1		อ.ป. 2		อ.ป. 3	
	บังคับ	เลือก	บังคับ	เลือก	บังคับ	เลือก
1. ศาสนา						
กุรอาน	4 หรือ 2	-	4 หรือ 2	-	3 หรือ 2	-
วจนธรรม	2	2	2	2	2	1
ศาสนบัญญัติ	2	6	2	8	2	7
ปรัชญา	1	3	-	4	-	5
2. ภาษา						
ภาษาอาหรับ	6	10	4	10	4	10
ภาษามลายู	-	2	-	2	-	2
ภาษาอังกฤษ	-	2	-	2	-	2
3. สังคมศึกษา	2	5	2	8	3	8
รวม	17 หรือ 15	13 หรือ 15	14 หรือ 12	16 หรือ 18	14 หรือ 13	16 หรือ 17
	└───┬───┘ 30		└───┬───┘ 30		└───┬───┘ 30	

ที่มา : กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, มปป. (จ) : 3

การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย (ชานาวิยะฮ์)

พุทธศักราช 2523 ใช้เวลาเรียน 3 ปี

หมายเหตุ โรงเรียนอาจจะจัดแผนการเรียนแต่ละรายวิชาออกเป็นภาคเรียนได้ แต่จะต้องให้มีเวลาเรียนในรายวิชานั้น ๆ 2 เท่า ของจำนวนคาบที่กำหนดไว้ในโครงสร้างนี้

หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นพุทธศักราช 2535

หลักสูตรอิสลามศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535 เป็นหลักสูตร
ที่กระทรวงศึกษาธิการได้ปรับปรุงจากหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับ
ปรับปรุง พ.ศ.2533) และหลักสูตรอิสลามศึกษา ตอนต้น ตอนกลาง ตอนปลายพุทธศักราช 2523
สำหรับใช้ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม

หลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2535

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2535 เป็นหลักสูตรที่กระทรวง
ศึกษาธิการได้ปรับปรุงจากหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.
2533) และหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น ตอนกลาง ตอนปลาย พุทธศักราช 2523 สำหรับใช้ใน
โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ทั้งนี้ เพื่อให้สองหลักสูตรดังกล่าวมีความสอดคล้องกับความ
ต้องการของผู้เรียนและเหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม และกระทรวงศึกษาธิการได้
ประกาศให้ใช้หลักสูตรทั้งสองฉบับนี้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2535 เป็นต้นไป

Prince of Songkhla University
Pattani Campus

ภาพประกอบที่ 12 : โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2535

กลุ่มวิชา	จำนวนคาบต่อสัปดาห์ต่อภาค										
	ม. 1			ม. 2			ม. 3				
	บังคับ		เลือกเสรี	บังคับ		เลือกเสรี	บังคับ		เลือกเสรี		
	แกน	เลือก		แกน	เลือก		แกน	เลือก			
1. ภาษา											
1.1 ภาษาไทย	4	-	10	4	-	10	4	-	13		
1.2 ภาษาต่างประเทศ	-	-		-	-		-	-			
2. วิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์											
2.1 วิทยาศาสตร์	3	-		3	-		3	-			
2.2 คณิตศาสตร์	3	-		3	-		-	-			
3. สังคมศึกษา	2	2		2	2		2	2			
4. พัฒนาบุคลิกภาพ											
4.1 พลานามัย	1	2		1	2		1	2			
4.2 ศิลปศึกษา	1	-		1	-		1	-			
5. การงานและอาชีพ											
5.1 การงาน	-	2	-	2	-	2					
5.2 อาชีพ	-	-	-	-	-	-					
6. ศาสนา											
6.1 ศาสนา	12	-	12	-	12	-					
6.2 ภาษาอาหรับพื้นฐาน	4	-	4	-	4	-					
6.3 หลักภาษาอาหรับ	-	-	-	-	2	-					
6.4 ภาษาถิ่น	2	-	2	-	-	-					
	32	6	10	32	6	10	29	6	13		
รวม	48			48			48				

กิจกรรม	จำนวนคาบต่อสัปดาห์/ต่อภาค		
	ม. 1	ม. 2	ม. 3
1. กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่า ด้วยการจัด กิจกรรมในสถานศึกษาสังกัด กระทรวงศึกษาธิการ			
1.1 กิจกรรมลูกเสือ - เนตรนารี หรือ ยุวกาชาด หรือ บำเพ็ญประโยชน์	1	1	1
1.2 กิจกรรมอื่นๆ	1	1	1
2. กิจกรรมศาสนา	2	2	2
3. กิจกรรมแนะแนวหรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรม พัฒนาการเรียนรู้	1	1	1
4. กิจกรรมอิสระของผู้เรียน	1	1	1
รวม	6	6	6
รวมทั้งสิ้น	54	54	54

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, มปป. (ก) : 7 - 8

การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาพุทธศักราช 2535 (ระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้น) ใช้เวลาเรียน 3 ปี

ภาพประกอบที่ 13 : โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
พุทธศักราช 2535

กลุ่มวิชา	ชั้น ม.4 – ม. 6		
	จำนวนหน่วยการเรียนรู้		
	บังคับ		เลือกเสรี
	แกน	เลือก	
1. ภาษาไทย	6	-	เลือกเรียนรายวิชาต่าง ๆ อีก อย่างน้อย 45 หน่วยการเรียนรู้
2. สังคมศึกษา	6	-	
3. พละนามัย	3	3	
4. วิทยาศาสตร์	-	6	
5. พื้นฐานวิชาอาชีพ	-	6	
6. คณิตศาสตร์	-	-	
7. ภาษาต่างประเทศ	-	-	
8. ศิลปะ	-	-	
9. อาชีพ	-	-	
10. ศาสนา	3 0	-	
	45	15	
รวมจำนวนหน่วยการเรียนรู้	60		

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ, มปป. (จ) : 7

การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2535 (ระดับ
มัธยมศึกษาตอนกลาง ใช้เวลาเรียน 3 ปี)

อนึ่ง หากนักเรียนเรียนจบหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2535
สามารถเข้าศึกษาต่อระดับชั้นชานาวิยะฮฺ ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช
2523 ได้

หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) พุทธศักราช 2540

การศึกษาตามหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) พุทธศักราช 2540 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับหลักการศาสนาอิสลาม และภาษาอาหรับ สามารถปฏิบัติศาสนกิจตามศาสนบัญญัติได้ถูกต้อง มีความสำนึกในความรับผิดชอบ ต่อหน้าที่ของตนที่มีต่ออัลลอฮฺ ต่อบรรดาศาสนทูต ต่อเพื่อนมนุษย์ ต่อตนเอง และตามหลักการของศาสนาอิสลาม โดยยึดหลักการสันติสุข ความเสมอภาค และภราดรภาพเป็นที่ตั้ง ทั้งนี้ เพื่ออยู่ในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และเป็นประชาชาติที่ดีของโลก

หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัชชีฎะฮฺ) พุทธศักราช 2540

หลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มุตะวัชชีฎะฮฺ) พุทธศักราช 2540 เป็นหลักสูตรที่ต่อเนื่องจากหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิบติดาอียะฮฺ) พุทธศักราช 2540 ดังนั้นหลักสูตรนี้ จึงได้พัฒนาให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองดีของสังคม โดยเน้นให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะในการปฏิบัติศาสนกิจ มีความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรมและมีวินัย จึงกำหนดกลุ่มวิชาศาสนาเป็นวิชาบังคับแก่น และสามารถเลือกเรียนเป็นวิชาเลือกเสรีได้ และในการจัดทำแผนการสอนและกิจกรรมต่างๆ ได้กำหนดสอดแทรกการสร้างค่านิยม และจริยธรรมไว้ด้วย

ภาพประกอบที่ 14 : โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนต้น (อิตีดาอียะฮฺ) พุทธศักราช 2540

กลุ่มวิชา	จำนวนคาบ/สัปดาห์/ภาค								
	อ.ต. 1			อ.ต. 2			อ.ต. 3		
	บังคับ		เลือก เสรี	บังคับ		เลือก เสรี	บังคับ		เลือก เสรี
	แกน	เลือก		แกน	เลือก		แกน	เลือก	
1. กลุ่มศาสนา	11	-	ไม่ น้อยกว่า 2	11	-	ไม่ น้อยกว่า 2	11	-	ไม่ น้อยกว่า 2
2. กลุ่มภาษา ภาษาอาหรับ	4	-		4	-		4	-	
ภาษามลายูหรือ ภาษาต่างประเทศ	2	-		2	-		2	-	
3. สังคมศึกษา	-	3		-	3		-	3	
รวมไม่น้อยกว่า	17	3	2	17	3	2	17	3	2
	22			22			22		
กิจกรรมศาสนา	2			2			2		
รวมทั้งหมดไม่น้อยกว่า	24			24			24		

ที่มา : สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2 ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการ

กรรมการการศึกษาเอกชน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, มปป. : 4

การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2540 ระดับอิสลามศึกษาตอนต้น (อิตีดาอียะฮฺ) ใช้เวลาเรียน 3 ปี

ภาพประกอบที่ 15: โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มตะวัชชีฎะฮฺ)
พุทธศักราช 2540

กลุ่มวิชา	จำนวนคาบ/สัปดาห์/ภาค									
	อ.ก. 1			อ.ก. 2			อ.ก. 3			
	บังคับ		เลือกเสรี	บังคับ		เลือกเสรี	บังคับ		เลือกเสรี	
	แกน	เลือก		แกน	เลือก		แกน	เลือก		
1. กลุ่มศาสนา	10	-	ไม่ น้อยกว่า 3	10	-	ไม่ น้อยกว่า 3	10	-	ไม่ น้อยกว่า 3	
2. กลุ่มภาษา										
ภาษาอาหรับ	4	-		4	-		4	-		
ภาษามลายูหรือ ภาษาต่างประเทศ	2	-		2	-		2	-		
2. สังคมศึกษา	-	3		-	3		-	3		
รวมไม่น้อยกว่า	16	3	3	16	3	3	16	3	3	
		22			22			22		
กิจกรรมศาสนา		2			2			2		
รวมทั้งหมดไม่น้อยกว่า		24			24			24		

ที่มา : สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา 2 ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, มปป. : 7

กรรมการการศึกษาเอกชน กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, มปป. : 7

การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2540 ระดับอิสลามศึกษาตอนกลาง (มตะวัชชีฎะฮฺ) ใช้เวลาเรียน 3 ปี

อนึ่ง หากนักเรียนเรียนจบหลักสูตรอิสลามศึกษาตอนกลาง (มตะวัชชีฎะฮฺ) พุทธศักราช 2540 สามารถเข้าศึกษาต่อระดับชั้น ชานาวิยะฮฺ ตามหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2523 ได้

ภาพประกอบที่ 16 : โครงสร้างหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544

ช่วงชั้น	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา	
	ช่วงชั้นที่ 1 (ป. 1-3)	ช่วงชั้นที่ 2 (ป. 4-6)	ช่วงชั้นที่ 3 (ม. 1-3)	ช่วงชั้นที่ 4 (ม.4-5)
	← การศึกษาภาคบังคับ →			
	← การศึกษาขั้นพื้นฐาน →			
กลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม				
ภาษาไทย	●	●	●	●
คณิตศาสตร์	●	●	●	●
วิทยาศาสตร์	●	●	●	●
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	●	●	●	●
สุขศึกษาและพลศึกษา	□	□	□	□
ศิลปะ	□	□	□	□
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	□	□	□	□
ภาษาต่างประเทศ	□	□	□	□
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	△	△	△	△
เวลาเรียน	ประมาณปีละ 800 -1,000 ชม.	ประมาณปีละ 800 -1,000 ชม.	ประมาณปีละ 800 -1,000 ชม.	ไม่น้อยกว่าปี ละ 1,200 ชม.

- หมายเหตุ
- สาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้ และการแก้ปัญหา
 - สาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ และศักยภาพพื้นฐานในการคิด และการทำงาน
 - △ กิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้นอกจากสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และการพัฒนาตนตามศักยภาพ

ที่มา : กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, 2544 : 4-6

ภาพประกอบที่ 17 : โครงสร้างหลักสูตรอิสลามศึกษา พุทธศักราช 2546

ช่วงชั้น	อิสลามศึกษาตอนต้น (อับดุลอาฮ์)		อิสลามศึกษาตอนกลาง (มตะวัชชีฎะฮ์)	อิสลามศึกษาตอนปลาย (ซานาวิยะฮ์)
	ช่วงชั้นที่ 1	ช่วงชั้นที่ 2	ช่วงชั้นที่ 3	ช่วงชั้นที่ 4
กลุ่มสาระการเรียนรู้ 3 กลุ่ม				
กลุ่มศาสนาอิสลาม	●	●	●	●
กลุ่มสังคมศึกษา และจริยธรรม	●	●	●	●
กลุ่มภาษา	●	●	●	●
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	☀	☀	☀	☀
เวลาเรียน	ประมาณปีละ 350 – 500 ชม	ประมาณปีละ 350 – 500 ชม	ประมาณปีละ 350 – 500 ชม	ไม่น้อยกว่า ปีละ 650 ชม

- หมายเหตุ
- แต่ละช่วงชั้น เปิดสอนสัปดาห์ละ 5-6 วัน
 - ● สาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด การเรียนรู้ และการแก้ปัญหา
 - ☀ กิจกรรมที่เสริมการเรียนรู้นอกจาก 3 กลุ่ม และการพัฒนาตนตามศักยภาพ
ที่มา : กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ, มปป. (ข) 3-6

ความหมายของหลักสูตร

Peter F. Oliva (2001: 3) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร คือ วิชา เนื้อหาของการเรียนการสอนที่โรงเรียนได้จัดขึ้นเป็นโปรแกรมในการสอนแต่ละวันหรือชั่วโมง ซึ่งมีจุดประสงค์และการปฏิบัติการที่แน่นอนรวมทั้งการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนการสอน หรือกลุ่มประสบการณ์ที่โรงเรียนได้จัดขึ้น เพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยเฉพาะ

Evelyn J. Sowell (1996: 5) ได้นิยามหลักสูตรว่า หลักสูตร คือ การจัดระเบียบต่างๆ ของความรู้ซึ่งประกอบด้วย การเรียนการสอน แนวทางการจัดประสบการณ์ การวางแผนการจัดการเรียนรู้ต่อสิ่งแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้ เครื่องมือการวางแผนการเรียนรู้ และระบบการผลิตของสื่อและเทคโนโลยีต่างๆ

Hilda Taba (1962: 10) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตร คือ แนวทาง เพื่อเตรียมเยาวชนให้ปฏิบัติในการสร้างผลผลิตแก่สมาชิก

Good (1973 : 157) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรคือ การวางแผนในการจัดเนื้อหาหรือเครื่องมือที่โรงเรียนได้จัดไว้ให้กับนักเรียน เพื่อรับประกาศนียบัตรเมื่อสำเร็จการศึกษา

รุจิร ภู่อาระ (2546: 1) ได้ให้ความหมายหลักสูตรว่า หลักสูตร มาจากคำภาษาละติน “ Racecourse” แต่เมื่อนำมาใช้ในการศึกษาคำว่า “ หลักสูตร” มีความหมายได้หลายอย่าง แต่เดิมมีความหมายว่าเป็นรายการกระบวนวิชา ต่อมาคำนี้ได้ขยายความออกไปมากขึ้น นักพัฒนาหลักสูตรที่มีความเชี่ยวชาญจะสามารถอธิบายความหมายได้กว้างขวางกว่านักพัฒนาหลักสูตรที่มีแนวคิดดั้งเดิม ซึ่งมักจะให้ความหมายของหลักสูตรแคบๆ เช่นที่กล่าวมาแล้ว ความหมายของหลักสูตรที่มาจากคนๆ เดียวอาจมีมากมาย ตัวอย่างเช่น

- หลักสูตร คือ แผนการเรียน
- หลักสูตรประกอบด้วยเป้าหมาย และจุดประสงค์เฉพาะที่จะนำเสนอและจัดการเนื้อหา ซึ่งจะรวมถึงแบบของการเรียนการสอนตามจุดประสงค์ และท้ายที่สุดจะต้องมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการเรียน

หรรษา นิลวิเชียร (2547 : 4) กล่าวว่า หลักสูตรตรงกับคำว่า CURRICULUM ในภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นคำที่มีรากศัพท์จากภาษาละตินว่า CURRERE ตามความหมายเดิม หมายถึงเส้นทางสำหรับรถแข่งของชาวโรมันซึ่งนักขับรถแต่ละคนจะต้องฟันฝ่าอุปสรรคเพื่อไปให้ถึงจุดหมายปลายทางให้ได้ ส่วนความหมายของคำ CURRICULUM ในปัจจุบันนำมาใช้ในความหมายเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า หลักสูตร คือ แนวทางหรือกำหนดการในการจัดการเรียนการสอนหรือการอบรมโดยผู้จัดทำหลักสูตรต้องกำหนดโครงสร้างประกอบด้วยเนื้อหา สาระ เวลาเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การวัดและประเมินผลเป็นสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เรียนหรือผู้เข้ารับการอบรมได้พัฒนาตนเองตามหลักสูตรที่ได้กำหนด นอกจากนั้นก็ยังสามารถกล่าวอีกว่า หลักสูตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน เพราะเป็นตัวกำหนดที่จะนำพาผู้เรียนไปในทิศทางที่ผู้พัฒนาหลักสูตรต้องการ ด้วยเหตุนี้สถานศึกษาทุกแห่ง จะต้องมีหลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน

ทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตร

Tyler, Ralph W. (1949: 99) ได้ตั้งปัญหาพื้นฐาน 4 ประการ ซึ่งเป็นหลักการหรือเหตุผลในการสร้างหลักสูตร สิ่งเหล่านั้นคือ

1. อะไรคือจุดประสงค์ของการศึกษาที่สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียน (What educational purposes should the school to attain?)
2. อะไรคือประสบการณ์ทางการศึกษาที่สถานศึกษาควรจัดให้บรรลุจุดประสงค์ที่ได้กำหนด (What educational experiences can be provided that are likely to attain these purposes?)
3. ควรจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไร จึงจะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ (How can these educational experiences be effectively organized?)
4. เราจะประเมินผลอย่างไรว่า การจัดประสบการณ์ทางการศึกษาได้บรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ (How can we determine whether these purposes are being attained?)

จากแนวคิดของ ไทเลอร์ ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ھرรษา นิลวิเชียร (2547 : 18) ได้อธิบายว่าขั้นตอนแรกเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด เพราะขั้นตอนต่อมาจะมีลักษณะที่ต่อเนื่องสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1. กำหนดจุดประสงค์ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความตั้งใจหรือความคาดหวังของพฤติกรรมผู้เรียนที่ต้องคิด

ขั้นตอนที่ 2. เลือกเนื้อหาของหลักสูตรโดยให้สอดคล้องกับจุดประสงค์

ขั้นตอนที่ 3. กำหนดวิธีการที่จะใช้เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์

ขั้นตอนที่ 4. ประเมินผลพฤติกรรมของผู้เรียนตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

Hilda Taba (1962 : 12) ได้เสนอทฤษฎีในการพัฒนาหลักสูตรว่า การที่จะพัฒนาหลักสูตร ก้าวแรกคือ จะต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นเรียน คือ ครูผู้สอนจะต้องมีแนวคิดหรือมีส่วนร่วมในการพัฒนาสติปัญญาของผู้เรียน จากประเด็นดังกล่าว Hilda Taba จึงมีแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร 7 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

1. การวินิจฉัยความต้องการ (Diagnosis of needs)
2. การกำหนดจุดประสงค์ (Formulation of objective)
3. การเลือกเนื้อหา (Selection of Content)
4. การเรียงลำดับของเนื้อหา (Organization of content)
5. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection of learning experiences)

6. การเรียงลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of learning experiences)

7. การกำหนดรูปแบบในการประเมินและวัดผลของจุดประสงค์ (Determination of what to evaluate and of the ways and means of doing it)

รุจิรุ้ ภูสาระ (2546: 64) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรของฮิลดา ทาบา (Hilda Taba) มีจุดเด่นหลายประเด็น เป็นต้นว่า ทำให้ครูต้องพัฒนาตัวเองในการเตรียมตัวที่จะนำรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไปใช้ปฏิบัติจริงในแต่ละหน่วยการเรียนรู้มีพื้นฐานในการเชื่อมโยงระหว่างหลักสูตรและการสอน ทั้งนี้โดยทั่วไปหลักสูตรมักจะถูกมองว่าเป็นเพียงเอกสารที่แยกออกจากการสอน และมีผู้เข้าใจว่าการพัฒนาหลักสูตรไม่เกี่ยวข้องกัน รูปแบบของทาบาเป็นการผูกโยงหลักสูตรและการสอนเข้าด้วยกัน รูปแบบจึงเป็นทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ

ขณะเดียวกัน บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 66) ได้เสนอแนวทางในการหาข้อมูลเพื่อพัฒนาหลักสูตรตามทฤษฎีของฮิลดา ทาบา (Hilda Taba) ดังนี้

1. วินิจฉัยความต้องการ คือศึกษาข้อมูลโดยการวิเคราะห์ ปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นต่างๆ ของสังคม รวมทั้งศึกษาพัฒนาการของผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนธรรมชาติของความรู้เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดจุดประสงค์

2. การกำหนดจุดประสงค์ คือศึกษาข้อมูลโดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากขั้นที่ 1 เป็นหลักในการพิจารณา

3. การเลือกเนื้อหา คือศึกษาข้อมูลด้วยการเลือกเนื้อหาวิชาที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของสังคม โดยคัดเลือกมาให้เรียนเฉพาะที่ตรงกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

4. การเรียงลำดับของเนื้อหา คือ จัดระเบียบ ลำดับและขั้นตอนของเนื้อหาวิชาที่คัดเลือกมา

5. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ศึกษาข้อมูลโดยอาศัยความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และวิธีสอนแบบต่างๆ เป็นแนวทาง

6. การเรียงลำดับประสบการณ์การเรียนรู้ คือ การจัดระเบียบ ลำดับ และขั้นตอนของประสบการณ์การเรียนรู้

7. การกำหนดรูปแบบในการประเมินผลและวัดผลของจุดประสงค์ รูปแบบการศึกษาข้อมูลในข้อนี้ จะต้องพิจารณาว่าผู้เรียนได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ เนื้อหาวิชาและกระบวนการเรียนการสอนมีความเหมาะสมเพียงใด

และนอกจากฮิลดา ทาบา (Hilda Taba) ได้เสนอทฤษฎีในการพัฒนาหลักสูตรแล้ว ท่านยังได้เสนอทฤษฎีในการแบ่งประเภทเนื้อหาวิชาเพื่อสามารถจัดประเภทประสบการณ์การ

เรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม โดยใช้วิธีการศึกษาในรูปแบบต่างๆ เช่น ท่องจำ อภิปราย ทำแบบฝึกหัด วิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อต้องการให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในศาสตร์หรือความรู้ต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. เนื้อหาวิชาที่เป็นความจริงและกระบวนการ (Specific Facts and Processes)
2. เนื้อหาวิชาที่เป็นพื้นฐานของความคิด (Basic Ideas)
3. เนื้อหาวิชาที่เป็นมโนทัศน์ (Concepts)
4. เนื้อหาวิชาที่เป็นระบบความคิด (Thought Systems) (Hilda Taba, 1962 :175-178)

สูนีย์ ภูพันธ์ (2546 :196) ได้อธิบายในการแบ่งประเภทของเนื้อหาวิชาตามทฤษฎีของฮิลดา ทาบ (Hilda Taba) ดังนี้

1. เนื้อหาวิชาที่เป็นข้อเท็จจริงและกระบวนการ (Specific Facts and Processes) ได้แก่ เนื้อหาวิชาที่เป็นข้อมูลซึ่งแสดงความเป็นจริงของธรรมชาติรวมทั้งหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่มีผู้กำหนดขึ้น เช่น วิธีการคิดเลขคณิต สูตรเคมี และข้อมูลเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ เป็นต้น เป็นข้อมูลที่ต้องการอาศัยการท่องจำและเป็นรากฐานไปสู่ความคิดพื้นฐานในระดับต่อไป

2. เนื้อหาวิชาที่เป็นแนวคิดพื้นฐาน (Basic Ideas) เป็นเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างของสองสิ่ง เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพจิตและร่างกายหรือความสัมพันธ์ระหว่างทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ที่มีต่อวัฒนธรรมของชนชาติต่างๆ เป็นต้น เนื้อหาวิชาเหล่านี้ เมื่อผู้เรียนเข้าใจแล้ว จะเห็นความสัมพันธ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็สามารถนำความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดและหลักการดังกล่าวไปอธิบายเหตุการณ์อื่นๆ ได้

3. เนื้อหาวิชาที่เป็นมโนทัศน์ (Concepts) เป็นเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจในลักษณะร่วม หรือ โครงสร้างและส่วนประกอบย่อยๆ ทั้งหมดของสิ่งต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม รวบรวมเอาความคิดเบื้องต้นมาสรุปเป็นความคิดรวบยอด เช่น หากสามารถแยกความโลภ ความโกรธ ความหลงได้ ก็แสดงให้เห็นถึงความคิดรวบยอดหรือมโนทัศน์ที่ถูกต้องในสิ่งนั้นๆ ซึ่งเมื่อผู้เรียนได้เข้าใจเนื้อหาวิชาแล้ว จะทำให้เกิดความเข้าใจในระบบความคิดของศาสตร์นั้นๆ

4. เนื้อหาวิชาที่เป็นระบบความคิด (System of Thought) เป็นเนื้อหาวิชาประเภทสูงสุด เป็นเนื้อหาที่ยากและซับซ้อนที่สุด แต่จะพัฒนาผู้เรียนให้เข้าใจระบบความคิดของศาสตร์นั้นๆ และสามารถศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมได้ด้วยตนเองต่อไปทั้งในขณะที่ศึกษาอยู่ในสถานศึกษาหรือในสังคมปัจจุบันของตน

ขณะที่ ชำรง บัวศรี (2531 : 224 - 225) ได้เสนอแนวคิดในการอธิบายการแบ่งประเภทเนื้อหาวิชาตามแนวคิดของฮิลดา ทาบ (Hilda Taba) เช่นกัน คือ

1. เนื้อหาวิชาที่เป็นข้อเท็จจริงและกระบวนการ (Specific Facts and Processes) ได้แก่เนื้อหาที่เป็นข้อมูลซึ่งแสดงความเป็นจริงของธรรมชาติ รวมทั้งหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่มีผู้กำหนดขึ้น เช่น ลม ฟ้า อากาศ ผลไม้ สัตว์ อวัยวะ เครื่องจักรกล เรื่องราวในประวัติศาสตร์ สูตรคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

2. เนื้อหาวิชาที่เป็นแนวคิดพื้นฐาน (Basic Ideas) เนื้อหาที่มีความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่ง เช่น น้ำกลายเป็นไอเพราะถูกความร้อนเผาและเป็นน้ำแข็งเมื่อถูกความเย็น

3. เนื้อหาวิชาที่เป็นมโนทัศน์ (Concepts) เนื้อหาประเภทนี้รวบรวมเอาความคิดเบื้องต้นมาสรุปเป็นความคิดรวบยอด การเรียนรู้เนื้อหาประเภทนี้จะต้องอาศัยประสบการณ์ในการวิเคราะห์หรือนำเอามโนทัศน์นั้นไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ เนื้อหาวิชาประเภทนี้เป็นเนื้อหาที่สลับซับซ้อน ซึ่งผู้เรียนจะต้องเรียนรู้เนื้อหาทั้งสองประเภทมาก่อนด้วย

4. เนื้อหาวิชาที่เป็นระบบความคิด (System of Thought) เนื้อหาประเภทนี้เป็นประเภทสูงสุด กล่าวคือ เป็นเนื้อหาที่จะนำไปสู่ความเข้าใจระบบความคิดของศาสตร์ต่างๆ จะต้องมีประสบการณ์ในการมาประยุกต์ใช้จากเนื้อหาวิชาในระดับอื่นๆ

กล่าวโดยสรุป ฮิลดา ทาบ (Hilda Taba) ได้แบ่งเนื้อหาวิชาเป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ

1. เนื้อหาวิชาที่เป็นข้อเท็จจริงและกระบวนการ (Specific Facts and Processes) คือ ข้อมูลหรือเนื้อหาวิชาที่เป็นความจริงซึ่งเนื้อหาดังกล่าวประกอบด้วยสูตรการเรียนรู้วิชาต่างๆ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ การเรียนรู้เนื้อหาประเภทนี้จะต้องอาศัยความจำเป็นส่วนใหญ่

2. เนื้อหาวิชาที่เป็นแนวคิดพื้นฐาน (Basic Ideas) คือ เนื้อหาวิชาที่เกิดขึ้นอยู่บนพื้นฐานเหตุและผลที่เป็นความจริง สามารถจะอธิบายถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้

3. เนื้อหาวิชาที่เป็นมโนทัศน์ (Concepts) คือ เนื้อหาที่ต้องอาศัยความเข้าใจซึ่งได้จากการสังเกต หรืออาศัยประสบการณ์ และสามารถนำเอาความรู้ดังกล่าวไปศึกษากับวิชาอื่น ๆ ให้ชัดเจนในเนื้อหายิ่งขึ้น

4. เนื้อหาวิชาที่เป็นระบบความคิด (System of Thought) คือ เนื้อหาวิชาที่มีความสลับซับซ้อนในการเรียนรู้ แต่เมื่อผู้เรียนเข้าใจแล้วสามารถจะแสวงหาความรู้เพิ่มด้วยตัวเองได้

Saylor, Alexander and Lewis (1981: 30 -39) ได้เสนอรูปแบบหรือกระบวนการพัฒนาหลักสูตรออกเป็น 4 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

1. กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์และขอบเขต (Goals, Objectives, and Domains) การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรนั้น ขั้นตอนแรกที่ต้องคำนึงถึงคือ การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และขอบเขตของหลักสูตรเพื่อมุ่งที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ใน 4 ประเด็นหลัก คือ พัฒนาตัวเอง (Personal Development) ทักษะทางสังคม(Social Competence) ทักษะในการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง (Continued Learning Skills) และความชำนาญพิเศษเฉพาะด้าน(Specialization)

2. การออกแบบหลักสูตร (Curriculum Design) เมื่อได้กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และขอบเขตเรียบร้อยแล้ว นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องวางแผนในการออกแบบ หลักสูตร โดยการเลือกเนื้อหาสาระที่เหมาะสมและสอดคล้องกับผู้เรียน

3. การใช้หลักสูตร (Curriculum Implementation) หลังจากได้ออกแบบของ หลักสูตรแล้ว ครูผู้สอนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเลือกเนื้อหาสาระและวางแผนในการสอน นักเรียนโดยครูผู้สอนจะต้องมีสื่อและวัสดุที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การประเมินหลักสูตร (Curriculum Evaluation) ขั้นตอนสุดท้ายของ กระบวนการพัฒนา คือ การประเมินหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์และ ขอบเขต ได้บรรลุผลตามที่กำหนดหรือไม่อย่างไร

Peter F.Oliva (2001 : 150-152) ได้เสนอทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตรในหนังสือ Developing the Curriculum ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรนั้น จะประกอบด้วย 12 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายและปรัชญาการศึกษา รวมทั้งความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนการสอน (Statement of aims and philosophy of education, including beliefs about learning) การ กำหนดเป้าหมายและปรัชญาทางการศึกษาจะต้องมาจากความต้องการของสังคม และ ความต้องการของบุคคลในสังคม แนวคิดนี้คล้ายกับทฤษฎีพื้นฐานของไทเลอร์ในการพัฒนาหลักสูตร

2. กำหนดความต้องการผู้เรียน ชุมชนและเนื้อหาวิชา (Specification of needs of particular students, community and subject) ข้อมูลในประเด็นนี้ได้จากการ วิเคราะห์ความต้องการ ของชุมชนในบริเวณที่โรงเรียนตั้งอยู่ ตลอดจนวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียน รวมถึงการ วิเคราะห์เนื้อหาวิชาที่จะนำไปสอนในโรงเรียน ด้วยเหตุนี้ หลักสูตรอาจเป็นการตัดตอนระหว่าง ตอนที่ 1 และตอนที่ 2 ซึ่งตอนที่ 1 มุ่งประเด็นไปที่ความต้องการของนักเรียน และสังคมใน ท้องถิ่น และตอนที่ 2 มุ่งพัฒนาความต้องการเฉพาะทางของนักเรียนในสังคมนั้นๆ ทั้งนี้เนื่องจาก ความต้องการของสังคมในแต่ละแห่งนั้นจะมีความแตกต่างกัน

3. กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Specification of curriculum goals)

4. กำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร (Specification of curriculum objectives)
5. นำเสนอ โครงสร้างพร้อมกับการนำไปปฏิบัติ (Organization & implementation of the curriculum)
6. กำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ (Specification of instructional goals)
7. กำหนดจุดประสงค์ของการเรียนรู้ (Specification of instructional objectives)
8. การเลือกยุทธวิธีในการดำเนินการเรียนการสอน (Selection of strategies)
9. การเลือกประเมินผลก่อนเรียน(Preliminary selection of evaluation techniques และการเลือกประเมินผลก่อนเรียนหลังเรียน(Final selection of evaluation techniques)
10. นำยุทธวิธีเทคนิคการสอน ไปปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน (Implementation of strategies)
11. การประเมินการเรียนการสอน (Evaluation of instruction)
12. การประเมินหลักสูตร (Evaluation of curriculum)

ข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าทฤษฎีที่นักพัฒนาหลักสูตร ได้เสนอถือเป็นกลไก และกระบวนการสำคัญในการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตร โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือการพัฒนาให้ ผู้เรียนมีศักยภาพในด้านการคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิตที่ดี สามารถ พัฒนาสังคมและประเทศชาติให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของกาลเวลา อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการ พัฒนาหลักสูตรจะต้องมีการสำรวจความต้องการของสังคม การกำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ ใหม่ หรือนำเทคนิคและวิธีการสอนที่จะพัฒนาผู้เรียน โดยกำหนดเนื้อหาวิชา การวัดและประเมินผล ให้สอดคล้องกับความต้องการของปรัชญาการศึกษาแห่งชาติในแต่ละยุคสมัย ทั้งนี้เพื่อผู้เรียนเกิด การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาทักษะการเรียนรู้และแนวคิดที่ดีขึ้น

ความสำคัญของหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอน

หากศึกษาประวัติการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคได้ พบว่า ในอดีตการจัดการเรียนการสอนของสถาบันศึกษาปอเนาะ ได้สอนตามแนวคิดของ โต๊ะครู ซึ่ง ผู้เรียนและผู้สนใจไม่สามารถเลือกวิชาหรือกำหนดวิชาเองได้ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการเรียนการ สอนในสถาบันศึกษาปอเนาะขึ้นอยู่กับความถนัดของโต๊ะครู มิได้เขียนหรือระบุให้ชัดเจนตาม หลักสูตรของสถานศึกษาปัจจุบัน แต่ การจัดการเรียนการสอนของโต๊ะครู จะเป็นการตกลงระหว่าง โต๊ะครูกับผู้เรียนหรือผู้สนใจเท่านั้น

การจัดการเรียนการสอนของสถาบันศึกษาปอเนาะที่สอนมิได้เขียนหลักสูตรเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ทำให้สถานศึกษานี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนหรือผู้สนใจสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต โดยมีได้กำหนดว่า 20 หรือ 30 ปี ขึ้นอยู่กับความต้องการและความสมัครใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้เพื่อไปถ่ายทอดให้กับผู้อื่นหรือใช้กับตนเองในการปฏิบัติศาสนกิจให้ถูกต้องตามหลักการของศาสนาที่กำหนด นอกจากนั้น การจัดการเรียนการสอนในสถาบันศึกษาปอเนาะที่สอนมิได้เขียนหลักสูตรเป็นลายลักษณ์อักษรส่งผลให้การเรียนการสอนในสถาบันศึกษาแห่งนี้ ไม่มีชั้นเรียนปรากฏขึ้นเหมือนกับโรงเรียนทั่ว ๆ ไป จึงไม่สามารถรู้ว่าผู้เรียนอยู่ชั้นไหนและระดับใด การดำเนินการเรียนการสอนจะสอนแบบรวมกันระหว่างรุ่นพี่กับรุ่นน้อง หรือระหว่างนักเรียนที่มีพื้นฐานกับนักเรียนที่ยังไม่มีพื้นฐาน แต่โต๊ะครูในฐานะผู้บริหารและผู้วางแผนในการเรียนการสอนแก้ปัญหาดังกล่าว โดยการให้รุ่นพี่รับผิดชอบสอนรุ่นน้อง และรุ่นพี่ที่ได้ปฏิบัติการเช่นนี้เรียกว่า “ปาลอดือลาอะ” ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยอย่างเป็นทางการว่า “ผู้ช่วยโต๊ะครู”

เมื่อกาลเวลาได้เปลี่ยนแปลง การศึกษาแต่ละยุคสมัยได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย สถาบันศึกษาปอเนาะที่จัดการเรียนการสอน ที่มีได้เขียนหลักสูตรเป็นลายลักษณ์อักษร สังคมไม่ยอมรับ เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของปอเนาะ เป็นการจัดการศึกษาที่ล้าหลัง และเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติบ้านเมือง (กลุ่มงานนิเทศการศึกษาเอกชนประจำเขตการศึกษา 2, 2537 :1) ดังนั้น เมื่อปี พ.ศ. 2548 ชมรมโต๊ะครูสถาบันศึกษาปอเนาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ร่วมกับสำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12 (สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 12) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการศึกษา จังหวัดชายแดนภาคใต้ร่วมกันแก้ปัญหาโดยการรวบรวมสาระการเรียนรู้ของสถาบันศึกษาปอเนาะเป็นแนวทางการดำเนินการเรียนการสอน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนาม “ประมวลการจัดการเรียนรู้อิสลามศึกษาในสถาบันศึกษาปอเนาะจังหวัดชายแดนภาคใต้”

สมนึก ธาตุทอง (2548 : 5) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาคนในสังคมให้มีคุณลักษณะที่สังคมคาดหวัง หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่จะทำให้การจัดการศึกษามุ่งผลตามจุดหมายที่กำหนดไว้ โดยหลักสูตรมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความเจริญงอกงามของบุคคลสามารถปลูกฝังพฤติกรรม คุณธรรมจริยธรรมวางรากฐานความคิดเห็นที่เป็นการสนับสนุนและสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจการเมืองการปกครอง เพื่อให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถทำให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความสนใจ ความถนัด ที่แท้จริงของตนเอง และพัฒนาได้เต็มศักยภาพ นอกจากนี้ยังเป็นโครงการแผนงาน ข้อกำหนด ที่ชี้แนะให้ผู้บริหารการศึกษา ครู – อาจารย์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง นำไปดำเนินงานสู่การปฏิบัติอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 17) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเสมือนเป้าหมายลอมพลเมืองให้มีคุณภาพ
2. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา
3. หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการให้การศึกษา
4. ในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู
5. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา
6. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่า ผู้เรียนและสังคมควรจะได้รับสิ่งใดบ้างที่จะเป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง
7. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า เนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม
8. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า วิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่นและผ่าสุขเป็นอย่างไร
9. หลักสูตรย่อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นอย่างไร
10. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถพฤติกรรม ทักษะและเจตคติของผู้เรียนในอันที่จะอยู่ร่วมในสังคมและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและชาติบ้านเมือง

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาการศึกษา หากไม่มีหลักสูตรในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนไม่สามารถจะทราบถึงทิศทางความสำเร็จของการศึกษาได้ ด้วยเหตุนี้ หัวหน้าสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน จะต้องตระหนักถึงความสำคัญของหลักสูตรเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา การวัดผลประเมินผล และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นต้น

ประเภทของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญในการจัดการเรียนการสอน ดังที่นักวิชาการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตร ได้เปรียบเทียบหลักสูตรเป็นแนวทางในการกำหนดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนามนุษย์ให้มีความเจริญก้าวหน้าและมีความสุขในการดำรงชีวิต แต่ผู้บริหารหรือครูบางท่านยังไม่ชัดเจนว่า โรงเรียนของเขาได้ใช้หลักสูตรรูปแบบใด ในการดำเนินการจัดการเรียนการสอน เพราะมีหลักสูตรมากมายที่นักวิชาการศึกษาหรือนักพัฒนาหลักสูตรได้กำหนดเป็นทางเลือกของ

การจัดการเรียนการสอน ดังที่วิชัย คิสสระ (2535 : 20-24) ได้แบ่งหลักสูตรออกเป็น 7 ประเภทด้วยกัน คือ

1. หลักสูตรเนื้อหา (Subject Matter Curriculum or Subject Centered Curriculum)
2. หลักสูตรหมวดวิชา (Fusion or Fused Curriculum)
3. หลักสูตรสัมพันธ์ (Correlation or Correlated Curriculum)
4. หลักสูตรสหสัมพันธ์ (Broad Field Curriculum)
5. หลักสูตรแกนกลาง (Core Curriculum)
6. หลักสูตรประสบการณ์ (Experience Curriculum)
7. หลักสูตรสหวิทยาการ (Integration or Integrated Curriculum)

รายละเอียดของหลักสูตรทั้ง 7 ประเภท สามารถสรุปความสำคัญและการจัดการดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรเนื้อหา

หลักสูตรเนื้อหา เป็นหลักสูตรที่นิยมใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างแพร่หลาย ในอดีตประเทศไทยของเราให้ความสำคัญหรือใช้หลักสูตรนี้ด้วย หลักสูตรเนื้อหาจะเน้นเนื้อหาสาระเป็นประเด็นหลักโดยผู้จัดทำหรือสร้างหลักสูตรมิได้คำนึงถึงตัวผู้เรียนว่าจะเรียนหนักหรือไม่ ตลอดจนมิได้ให้ความสำคัญในการศึกษาแบบวิเคราะห์เหมือนกับปัจจุบันนี้ ซึ่งเมื่อผู้เรียนสำเร็จการศึกษาแล้ว ไม่สามารถที่จะคิดในเชิงวิเคราะห์ได้เพราะหลักสูตรประเภทนี้ได้ถูกสร้างขึ้นโดยผู้ที่มีความคิดในการจัดการเรียนการสอนแบบท่องจำมากกว่าใช้กระบวนการคิดหรือวิเคราะห์ เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้จะเห็นได้ชัดเจนกับสถาบันศึกษาปอเนาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะการจัดการเรียนการสอนของโต๊ะครูในสถาบันศึกษาดังกล่าวจะเน้นการตีความและให้นักเรียนท่องจำเกี่ยวกับหลักการของศาสนา หลักไวยากรณ์ภาษาอาหรับ อัลกุรอานและอัลหะดีษ (วจนทานศาสดา)เหล่านี้เป็นต้น

2. หลักสูตรหมวดวิชา

หลักสูตรหมวดวิชา คือหลักสูตรที่เกิดขึ้นจากหลักสูตรรายวิชาโดยที่ในอดีตการเรียนรู้อะไรสักอย่างหนึ่งจะต้องประกอบด้วยวิชาย่อยอีกหลายๆ วิชา คือ หากเรียนวิชาภาษาไทยจะประกอบด้วยคัดเขียนไทย เรียงความ อ่านเอาเรื่อง ส่วนในด้านการจัดการเรียนการสอนอิสลามศึกษาได้ใช้หลักสูตรประเภทนี้เหมือนกัน เช่น เมื่อมีการสอนวิชาศาสนบัญญัติเป็นวิชาหลัก จะต้องเรียนวิชาย่อยด้วยคือ หลักการศาสนบัญญัติควบคู่กัน

3. หลักสูตรสัมพันธ์

หลักสูตรสัมพันธ์ คือหลักสูตรที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างเนื้อหาสาระในวิชา กลุ่มวิชาหรือหมวดวิชา สาเหตุที่หลักสูตรนี้ได้เกิดขึ้นเพราะต้องการลดปัญหาที่เรียนซ้ำในหลักสูตร หมวดวิชา เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนในแต่ละวิชาหลัก ยังมีวิชาย่อยอีกด้วยที่ต้องใช้ ครูผู้สอนหลายคนจึงทำให้เป็นการยากลำบาก ด้วยเหตุนี้ นักพัฒนาหลักสูตรได้คิดค้นหลักสูตรสัมพันธ์นี้ขึ้นมาโดยสามารถจัดการเรียนการสอนด้วยความสัมพันธ์ระหว่างวิชาหรือหมวดวิชาเข้าด้วยกัน

4. หลักสูตรสหสัมพันธ์

หลักสูตรสหสัมพันธ์ คือหลักสูตรที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาหลักสูตรหมวดวิชา แต่หลักสูตรสหสัมพันธ์จะมีลักษณะกว้างกว่าหลักสูตรหมวดวิชา เพราะหลักสูตรหมวดวิชานั้น จะมีความสัมพันธ์ภายในวิชาเดียวกันเท่านั้น เช่นการเรียนการสอนภาษาไทยจะมีความสัมพันธ์กับการเรียนวิชาเขียนไทย คัดไทย อ่านเอาเรื่อง เป็นต้น ขณะที่หลักสูตรสหสัมพันธ์จะมีความสัมพันธ์ภายในหมวดวิชา เช่น ถ้าสอนวิชาภาษาไทย สามารถเชื่อมโยงกับการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษหรือภาษาอื่นๆ ได้เช่นกัน

5. หลักสูตรแกนกลาง

หลักสูตรแกนกลางเหมือนกับหลักสูตรหมวดวิชา หลักสูตรสัมพันธ์และหลักสูตรสหสัมพันธ์ แต่หลักสูตรแกนกลางจะนำเนื้อหาสาระจากหลายวิชาที่สามารถเชื่อมโยงกันมารวมเป็นวิชาใหม่ พร้อมกับตั้งชื่อหัวข้อเรื่องขึ้น สาเหตุการเกิดหลักสูตรแกนกลาง เพราะว่าการให้นักเรียนแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ครูเพียงเป็นผู้เสนอแนะหรือผู้ชี้แนะในการเรียนการสอนเท่านั้นเอง

6. หลักสูตรประสบการณ์

หลักสูตรประสบการณ์ได้เกิดจากการจัดการเรียนการสอนที่เชื่อว่านักเรียนที่เรียนเป็นจุดศูนย์กลางได้เกิดผลดี เพราะการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบนี้ต้องใช้ประสบการณ์ อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประสบการณ์นี้ จะต้องมีความสอดคล้องกับการดำรงชีวิตของผู้เรียนในแต่ละวัน นอกจากนั้นการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประสบการณ์นี้จะตรงกันข้ามกับการจัดการเรียนการสอนของหลักสูตรเนื้อหา เนื่องจากหลักสูตรประสบการณ์ให้ความสำคัญด้านการจัดการเรียนรู้ ขณะที่หลักสูตรเนื้อหานั้นเป็นหลักสูตรเน้นเฉพาะเนื้อหาสาระเท่านั้นดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น

7. หลักสูตรสหวิทยาการ

หลักสูตรสหวิทยาการเป็นหลักสูตรที่จัดอยู่ในรูปแบบของหลักสูตรบูรณาการโดยการรวบรวมวิชา เนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่สามารถเชื่อมโยงหรือเข้าร่วมด้วยกันภายในวิชาหรือหัวข้อเดียวกัน เพราะโดยธรรมชาติของการจัดการเรียนการสอนในทุกรายวิชาสามารถบูรณาการด้วยกันได้

ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรมีหลายประเภท แต่การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรสหวิทยาการ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่สมควรดำเนินการกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากสถานศึกษาดังกล่าวจัดการเรียนการสอนทั้งประเภทศาสนาและสามัญ ใช้เวลาเรียนและบุคลากรมากกว่าโรงเรียนอื่นๆ ในทุกภาคส่วนของประเทศไทย หากใช้หลักสูตรดังกล่าวในการจัดการเรียนการสอนจะเป็นแนวทางหนึ่งในการลดชั่วโมงเรียน และจำนวนบุคลากร

แนวคิดการบูรณาการหลักสูตร

Hilda Taba (1962 : 298) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเรื่อง Providing for integration ว่าการสอนแบบเจาะจง (แยกเป็นรายวิชา) กับการสอนแบบบูรณาการนั้น เป็นปัญหาสำคัญในการวิจัยของวงการศึกษามากมาย อย่างไรก็ตามเป็นที่ยอมรับกันว่าการจัดการเรียนการสอนที่จะมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้น ได้เกิดขึ้นเมื่อผู้สอนได้สอนนักเรียน ด้วยการปฏิบัติจริงและเชื่อมโยงความสำคัญของแต่ละวิชามารวมกัน ในทางตรงกันข้าม หากการจัดการเรียนการสอนหรืออ่านหนังสือโดยแยกเป็นรายวิชา ไม่สามารถที่จะเข้าใจความชัดเจนของเนื้อหาได้ เช่นหากศึกษาวิถีชีวิตของชาวอเมริกา ไม่สามารถจะเข้าใจถึงวรรณคดีของเขาด้วย ฉะนั้น การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการนี้ สามารถจะเข้าใจเนื้อหาของทุกรายวิชาที่รวมกันได้ในเวลาอันสั้น

Tyler Ralap W. (1949 : 83-103) ได้เสนอแนวคิดว่าการบูรณาการเป็นพื้นฐานของการจัดระเบียบในการศึกษา การบูรณาการกระทำได้ด้วยการเชื่อมโยงหรือสัมพันธ์ของวิชาหรือเนื้อหา เช่นการจัดการเรียนการสอนระหว่างวิชาคณิตศาสตร์กับวิชาวิทยาศาสตร์โดยใช้ความคิดมาร่วมกัน หรือการจัดวิชาวรรณคดีก็สามารถที่จะเชื่อมโยงกับแนวคิดพื้นฐานของวิชาประวัติศาสตร์

Jacqueline McDonald and Charlene Czerniak (1994 : 5 – 6) ได้เสนอแนวคิดการบูรณาการหลักสูตรดังนี้

1. กำหนดหัวข้อเรื่อง วิชา หรือปัญหาในการที่จะให้นักเรียนเรียนรู้ (Identify a central theme, subjects topic or issue.)
2. พิจารณาแนวคิดพื้นฐานของแต่ละวิชาที่มีความสัมพันธ์และสามารถเชื่อมโยงด้วยกันได้ (Identify the various content domains that could be connected with your theme.)
3. พิจารณาเนื้อหาแต่ละวิชาที่สามารถพัฒนาและเชื่อมโยงเข้ากับหัวเรื่อง (Within each subject area, identify concepts that can be meaningfully developed and that relate to that subject and the theme.)
4. เขียนแผนผังการเรียนรู้ให้มีความสัมพันธ์กับหัวเรื่องเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนให้ผู้เรียนมีคุณภาพ (From you web, develop a map that connects that concepts in manner you feel will be educationally effective.)
5. พัฒนากิจกรรมเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับหัวเรื่อง (Develop specific activities that allow exploration of the elements you have included in your web and concept map.)

ฉะนั้น การบูรณาการสาระ เนื้อหาวิชาหรือหลักสูตรนั้น จะต้องอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยงของเนื้อหาวิชา สาระการเรียนรู้ และทฤษฎีหรือแนวคิดของนักพัฒนาหลักสูตร ในทางตรงกันข้าม ไม่ควรดำเนินการบูรณาการหลักสูตรปราศจากทฤษฎีของนักพัฒนาหลักสูตร ทั้งนี้อาจทำให้การบูรณาการไม่สมบูรณ์และถูกต้อง ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความสับสนในการเรียนรู้ได้

ความหมายของหลักสูตรบูรณาการ

นักพัฒนาหลักสูตรได้ให้ความหมายของหลักสูตรบูรณาการไว้ดังนี้
 อรรถชัย มูลคำและคณะ (2542 : 10) กล่าวว่า บูรณาการ หมายถึง การนำเอาศาสตร์สาขาวิชาต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมาผสมผสานเข้าด้วยกันเพื่อ ประโยชน์ในการจัดทำหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน หลักสูตรที่พัฒนาหรือดำเนินด้วยวิธีบูรณาการแล้ว เราเรียกว่าหลักสูตรบูรณาแบบบูรณาการ(Integrated Curriculum) คือหลักสูตรที่นำเอาเนื้อหาของวิชาต่างๆ มาหลอมเข้าด้วยกัน ทำให้เอกลักษณ์แต่ละรายวิชาหมดไป เกิดเป็นเอกลักษณ์ใหม่ของหลักสูตร โดยรวม เช่นเดียวกันการเรียนการสอนที่ดำเนินการด้วยวิธีการบูรณาการก็เรียกว่า การเรียนการสอนแบบบูรณาการ (Integrated Instruction) คือเน้นที่องค์รวมของเนื้อหามากกว่าองค์ความรู้ของแต่ละรายวิชา

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553:148) กล่าวว่า หลักสูตรบูรณาการเป็นหลักสูตรที่รวมประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน ประสบการณ์ดังกล่าวเป็นประสบการณ์ที่คัดเลือกมาจากหลายสาขาวิชา แล้วจัดเป็นกลุ่มหรือหมวดหมู่ของประสบการณ์ เป็นการบูรณาการเนื้อหาเข้าด้วยกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์สัมพันธ์และต่อเนื่องอันมีคุณค่าต่อการดำรงชีวิต

ธารง บัวศรี (2531: 198) กล่าวว่า หลักสูตรบูรณาการ (The Integrated Curriculum) เป็นหลักสูตรที่พัฒนามาจากหลักสูตรกว้างโดยนำเนื้อหาของวิชาต่างๆ มาหลอมรวมกัน ทำให้ความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละวิชาหายไป การผสมผสานเนื้อหาของวิชาต่างๆ เข้าเป็นเนื้อหาเดียวกันนี้ ทำได้หลายวิธี อย่างไรก็ตามการที่มีการจัดทำหลักสูตรบูรณาการขึ้น ไม่ใช่เพียงเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของหลักสูตรรายวิชาเท่านั้น มีเหตุผลและความคิดพื้นฐานซึ่งสนับสนุนอยู่ด้วย

Evelyn J. Sowell (1996 : 54) กล่าวว่า การบูรณาการหลักสูตร คือ การนำพื้นฐานความรู้ ทักษะ และคุณค่าจากหลาย ๆ หลักสูตร ด้วยการหาความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงดังกล่าวมาเป็นหลักสูตรเดียว โดยความสำคัญของแต่ละหลักสูตรยังคงไว้ให้กับผู้เรียน (อ้างใน Goodlad & Su,1992)

Bredenkamp (1990:www.ncrel.org/sds/areas/issues/student/earlycld/ea5LK7.html) ได้อธิบายความหมายของหลักสูตรบูรณาการว่า เป็นหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนเนื่องจากสามารถเรียนรู้ทุกสาขาวิชา อีกทั้งเป็นหลักสูตรที่ได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์จากครูผู้สอนในการปฏิบัติสู่แผนการเรียนรู้ ครูมีส่วนร่วมในการตั้งคำถาม การสนทนา และการทำทนาย ในการสร้างหลักสูตรดังกล่าว

ข้อมูลข้างต้น สามารถกล่าวได้ว่า หลักสูตรบูรณาการ คือ การรวมเนื้อหาหรือสาระวิชาในหลักสูตรเดียวกัน หรือต่างหลักสูตรมาเป็นหลักสูตรเดียว โดยอาศัยความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงของแต่ละเนื้อหาหรือสาระวิชาที่จะมาบูรณาการกัน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หลาย ๆ วิชาหรือสาระวิชาในเวลาเดียวกัน

รูปแบบการบูรณาการ

หลักสูตรบูรณาการ คือหลักสูตรที่รวบรวมวิชาหรือประสบการณ์เข้าด้วยกันหรือมาจัดเป็นกลุ่มวิชาใหม่เป็นหนึ่งเดียวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้หลายวิชาในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อลดจำนวนบุคลากร จำนวนชั่วโมง และเนื้อหาสาระในการจัดการเรียนการสอน การบูรณาการหลักสูตรสามารถทำได้หลายประเภท ดังที่ Robin Fogarty ได้เสนอแนวคิด

เกี่ยวกับเรื่องการบูรณาการหลักสูตรในหนังสือเรื่อง How To Integrate The Curricula (1991) ซึ่งมีทั้งหมด 10 ประเภทดังนี้

1. **Fragmented** คือ การบูรณาการในวิชาโดยธรรมชาติของหลักสูตรนั้น จะจัดการเรียนการสอนแยกเป็นรายวิชา หรือกลุ่มสาระ เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษา สังคม เมื่อวิชาเหล่านี้ได้ถูกสอนโดยแยกเป็นรายวิชาแล้ว จะเห็นได้ว่า นักเรียนจะได้เรียนเพียงวิชาเดียวเท่านั้น ในขณะที่วิชาอื่นๆ ครูไม่สามารถรวมสอนในเวลาเดียวกันได้ ฉะนั้น **Fragmented** เป็นแนวทางบูรณาการระหว่างวิชาและเนื้อหาในวิชาเดียวกันหรือต่างกลุ่มสาระก็ได้ เช่น ระหว่างคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และระหว่างภาษากับประวัติศาสตร์เหล่านี้เป็นต้น

2. **Connected** คือ การจัดการเรียนการสอนบูรณาการระหว่างวิชาเดียวกัน จะมีการเชื่อมโยงระหว่างหัวข้อของแต่ละหัวข้อหรือสัมพันธ์ระหว่างทักษะของแต่ละวิชาแม้กระทั่งสามารถที่จะเชื่อมโยงเนื้อหาสาระแต่ละเรื่องระหว่างภาคเรียนก็ได้ การบูรณาการในรูปแบบนี้เพื่อให้นักเรียนได้เข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของแต่ละหัวข้อในเวลาเดียวกัน

3. **Nested** คือ รูปแบบการบูรณาการที่ครูผู้สอนใช้ทักษะในการบูรณาการระหว่างเนื้อหาที่ต่างกันในวิชาหรือต่างวิชาก็ได้ การบูรณาการในรูปแบบนี้ ครูผู้สอนจะต้องมีการวางแผนในการจัดการเรียนการสอนของนักเรียน อย่างไรก็ตามการบูรณาการในรูปแบบนี้ สามารถดำเนินการได้ทุกวิชาในการจัดการเรียนการสอน

4. **Sequenced** คือ การบูรณาการที่ครูผู้สอนต้องศึกษาหัวข้อเรื่องก่อนที่จะสอนเพื่อคัดเลือกหัวข้อที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันระหว่างสองวิชาโดยที่ครูผู้สอนจะต้องมาบูรณาการเนื้อหาเป็นหนึ่งเดียว พร้อมกับกำหนดหัวข้อใหม่ที่สอดคล้องกับเนื้อหา การบูรณาการในรูปแบบนี้ สามารถทำให้นักเรียนเข้าใจหลายเรื่องในเวลาเดียวกัน

5. **Shared** คือ การบูรณาการระหว่างสองวิชามาเป็นหนึ่งเดียว เช่น วิชาคณิตศาสตร์ กับวิชาวิทยาศาสตร์ มาผสมผสานเนื้อหาเป็นวิชาวิทยาศาสตร์อย่างเดียว หรือวิชาวรรณคดีกับประวัติศาสตร์ มาเป็นวิชามนุษยศาสตร์ เป็นต้น การบูรณาการในรูปแบบนี้ ผู้สอนจะต้องมีการวางแผนในการที่จะเชื่อมโยงระหว่างวิชาที่สามารถบูรณาการเข้าด้วยกันได้

6. **Webbed** คือ การบูรณาการหลายวิชามาเป็นหัวข้อหนึ่งเดียว แต่ครูผู้สอนจะต้องศึกษาก่อนว่า หัวข้อต่างๆ สามารถมาบูรณาการมากน้อยเพียงใด หลังจากครูผู้สอนได้ศึกษาหัวข้อของแต่ละวิชาแล้ว หากหัวข้อใดมีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกัน ครูผู้สอนสามารถมาบูรณาการเป็นหัวข้อใหม่ พร้อมกับกำหนดชื่อเรื่องใหม่ให้สอดคล้องกับหัวข้อเรื่องของทุกวิชาที่มาบูรณาการเข้าด้วยกัน

7. Threaded คือ การบูรณาการที่จะต้องใช้ทักษะในการคิดจากหลายสาขาวิชา เช่น ทักษะของการอยู่ร่วมกันในสังคม ทักษะการวาดภาพหรือลากเส้น เมื่อได้ทักษะดังกล่าวสามารถนำมากำหนดเป็นรูปแบบการบูรณาการของเนื้อหาต่างๆ ได้ โดยใช้ทักษะของแต่ละประเภทมาเป็นตัวกำหนดของความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกันในแต่ละวิชา

8. Integrated คือ การบูรณาการที่มีความคล้ายคลึงกับรูปแบบของ Shared ซึ่งได้เสนอไปแล้วในข้อที่ 5 การบูรณาการลักษณะนี้ เป็นการบูรณาการระหว่างสองวิชา หรือหลายวิชาที่อยู่ในกลุ่มสาระเดียวกันหรือต่างสาระกันก็ได้ เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษา สังคมศึกษา มาหลอมเป็นเนื้อหาหนึ่งเดียว คุณค่าของการบูรณาการในรูปแบบนี้ นักเรียนสามารถเข้าใจหลายๆ วิชา ภายในระยะเวลาอันสั้นและรวดเร็ว

9. Immersed คือ การบูรณาการที่จะต้องอาศัยความรู้เดิมที่มีอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้การบูรณาการในรูปแบบดังกล่าว จึงมีความเหมาะสมกับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีความรู้และประสบการณ์เฉพาะทาง เพราะเมื่อนักศึกษาเหล่านั้นต้องการหาหรือศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม สามารถนำข้อมูลที่มีอยู่แล้วมาผสมผสานกับวิชาที่เรียนรู้ใหม่ เพื่อได้องค์ความรู้ที่ต้องการ ฉะนั้นการบูรณาการลักษณะนี้ จะทำได้หากผู้ศึกษานั้นมีความรู้และประสบการณ์เดิมมากพอสมควร

10. Networked คือ การบูรณาการที่นักศึกษาได้ศึกษาจากการศึกษาข้อมูลหรือเอกสารอย่างเดี่ยว แต่จะต้องอาศัยข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้อื่นๆ อีกด้วย เช่น สัมภาษณ์นักวิชาการ ศึกษาค้นคว้า ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เกี่ยวข้อง เมื่อได้ข้อมูลจากบุคคลดังกล่าว สามารถนำมาบูรณาการ เพื่อให้เกิดแนวความคิดใหม่ตามที่ตนต้องการ

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553:152-153) กล่าวถึงลักษณะการบูรณาการด้วยการผสมผสานวิชาหรือสาขาวิชาต่างๆ เพื่อให้ได้หลักสูตรบูรณาการที่ตินั้น จะต้องดำเนินการในรูปแบบต่อไปนี้

1. บูรณาการระหว่างความรู้และกระบวนการเรียนรู้ ในสภาพที่ปริมาณความรู้มาก สภาพปัญหาสังคมสลับซับซ้อน การเรียนรู้วิธีการถ่ายทอดความรู้อย่างง่าย ๆ เช่น การบอก การบรรยายไม่ได้อีกต่อไป ถ้าจะให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องให้กระบวนการการเรียนรู้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความรู้ ดังนั้น ผู้เรียนจะต้องทราบว่าตนจะแสวงหาความรู้ได้อย่างไร และด้วยกระบวนการอย่างไร

2. บูรณาการระหว่างพัฒนาการทางความรู้ และพัฒนาการทางจิตใจ ในการให้การศึกษาควรมุ่งพัฒนาด้านพุทธิพิสัย อันได้แก่ ความรู้ ความคิด และการแก้ปัญหาและด้านจิตพิสัย คือ เจตคติ ค่านิยม ความสนใจ และความสุนทรีย์ไปพร้อม ๆ กัน เพราะถ้าผู้เรียนได้รับ

ประสบการณ์ที่สร้างความรู้สึกรังสรรค์และประทับใจ ก็จะมุ่งมั่นในการเรียน และเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. บูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ การสร้างสหสัมพันธ์ระหว่างความรู้และการกระทำ มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ในการจัดการศึกษา ผู้เรียนควรได้เรียนรู้ควบคู่กับการกระทำ (Learning by Doing)

4. บูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ในการจัดหลักสูตรควรแน่ใจว่าสิ่งที่สอนในห้องเรียนนั้นมีความหมายและคุณค่าต่อชีวิตจริงของผู้เรียน เพราะฉะนั้นการสำรวจความสนใจ และความต้องการในชีวิตประจำวันของผู้เรียนจึงมีความสำคัญ ควรนำมาเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนการสอน

5. บูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ โดยการนำเนื้อหาวิชาหนึ่งมาเสริมกับอีกวิชาหนึ่ง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ และเกิดเจตคติตามที่ต้องการ หรือโดยกำหนดปัญหาหรือความต้องการของผู้เรียนเป็นหัวข้อ แล้วกำหนดหลักสูตรหรือโปรแกรมการเรียนการสอนขึ้น โดยอาศัยเนื้อหาของหลาย ๆ วิชามาช่วยแก้ปัญหาเหล่านั้น

ดังกล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า รูปแบบหรือลักษณะของการบูรณาการหลักสูตรนั้น มีหลากหลายรูปแบบ การที่จะเลือกรูปแบบใดในการบูรณาการนั้น จะต้องดูความเหมาะสมและมีความสอดคล้อง หลอมรวมสัมพันธ์กับผู้เรียน ด้วยการคำนึงถึงช่วงชั้น ระดับชั้น และวัย ทั้งนี้เนื่องจากการบูรณาการที่ไม่เหมาะสมหรือสอดคล้องกับผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนสับสนและไม่สนใจในการเรียนรู้

สาเหตุและความจำเป็นในการบูรณาการหลักสูตร

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 :148-149)ได้เสนอแนวคิดว่า เหตุที่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเดิมหรือเรียนแบบคู่ขนานมาจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ มี 3 ประเด็นคือ

1. เหตุผลทางจิตวิทยาและวิชาการ

โดยธรรมชาติเด็กหรือผู้เรียนจะมีความสนใจ ฉงนสนเท่ห์ และมีความกระตือรือร้นในการที่จะแสวงหาความรู้และสร้างความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ อยู่เสมอ สมอของเด็กจะไม่จำกัดอยู่กับการเรียนรู้วิชาใดวิชาหนึ่งเป็นส่วน ๆ โดยเฉพาะเมื่อมีการแสวงหาความรู้ก็จะเรียนรู้หลาย ๆ อย่างพร้อม ๆ กัน ด้วยเหตุนี้หลักสูตรบูรณาการจึงเป็นหลักสูตรที่เหมาะสม เพราะจะสามารถสนองความต้องการของเด็กหรือผู้เรียนได้ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อพิจารณาหลักสูตรบูรณาการ

ครอบคลุมวิชาหลายวิชา เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์หลายด้านพร้อมกับส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สัมผัสกับสื่อการเรียนการสอนหลาย ๆ อย่างและดำเนินไปอย่างมีชีวิตชีวา โดยเฉพาะในด้านการส่งเสริมความคิดริเริ่ม หลักสูตรแบบนี้ทำได้ดีมาก ส่วนคืออีกประการหนึ่งของหลักสูตรคือช่วยลดภาระที่จะต้องท่องจำลงไปอย่างมาก

2. เหตุผลทางสังคมวิทยา

เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า การศึกษาจะเกิดผลดีที่สุดก็ต่อเมื่อได้ช่วยให้ผู้เรียนสามารถตอบปัญหาในชีวิตประจำวันได้ ด้วยเหตุนี้หลักสูตรจึงต้องสนับสนุนเรื่องดังกล่าว และคุณสมบัติที่มีอยู่ในหลักสูตรบูรณาการ ในการประสานสัมพันธ์ระหว่างวิชาและสาขาวิชาต่าง ๆ ใช้ปัญหาหรือกิจกรรมเป็นศูนย์กลางจะเป็นผลให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ทักษะและเจตคติตามความต้องการของชีวิต

3. เหตุผลทางการบริหาร

หลักสูตรบูรณาการช่วยให้ลดตำราเรียนลงได้ คือแทนที่จะแยกเป็นตำราสำหรับแต่ละวิชาซึ่งทำให้ต้องใช้ตำราหลายเล่ม ก็อาจรวมเนื้อหาของหลายวิชาไว้ในตำราเล่มเดียวกันและยังสามารถให้เป็นที่น่าสนใจมากขึ้นด้วย นอกจากนี้ในกรณีที่ขาดแคลนครู หลักสูตรบูรณาการซึ่งอาศัยการสอนโดยใช้กิจกรรมเป็นหลัก จะช่วยให้ครูหนึ่งคนสามารถสอนได้มากกว่าหนึ่งชั้นในเวลาเดียวกัน

ขณะที่สำลี รักสุทธี และคณะ (2544 : 19) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่จะต้องบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอน เพราะว่า

1. วิถีชีวิตของคนเรามีเรื่องราวต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ไม่ได้แยกออกจากกันเป็นเรื่อง
2. ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีขึ้นและเรียนรู้อย่างมีความหมายเมื่อการบูรณาการเข้ากับชีวิตจริง โดยเรียนรู้ในสิ่งที่ใกล้ตัวแล้วขยายกว้างไกลตัวออกไป
3. การขยายตัวของความรู้ในปัจจุบัน ขยายไปอย่างรวดเร็ว มีเรื่องใหม่ๆ เพิ่มขึ้นมากมาย จึงจำเป็นที่จะต้องเลือกสาระที่สำคัญ และจำเป็นให้ผู้เรียนๆ ในเวลาที่มีเท่าเดิม
4. ไม่มีหลักสูตรเพียงวิชาใดเพียงวิชาเดียวที่สำเร็จรูป และสามารถนำไปใช้แก้ปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิตได้
5. เนื้อหาวิชาต่างๆ ที่ใกล้เคียงกัน หรือเกี่ยวข้องกัน ควรนำมาเชื่อมโยงกันเพื่อให้ผู้เรียนรู้อย่างมีความหมาย ลดความซ้ำซ้อนเชิงเนื้อหา ลดเวลาแบ่งเบาภาระของครูผู้สอน
6. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ ความคิด ความสามารถและทักษะที่หลากหลาย

Jacob กล่าวว่า หลักสูตรบูรณาการทำให้นักเรียนมีความตั้งใจสูงในการเรียนรู้ด้วยเหตุนี้ ครูและนักเรียนจึงมีความพึงพอใจมากเมื่อมีการดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรบูรณาการ (อ้างอิงใน Bruce M. Frazz, Rose A. Rudnitski, 1995:135)

กล่าวโดยสรุป หลักสูตรบูรณาการเป็นหลักสูตรครอบคลุมวิชาหลายวิชา สามารถจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนด้วยการเชื่อมโยงกับการดำรงชีวิตซึ่งจะนำผู้เรียนแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันอย่างแท้จริงตลอดจนยังสามารถลดชั่วโมงและตำราในการเรียนรู้ อันจะนำพาผู้เรียนมีความสุขในการเรียนรู้

ขั้นตอนการดำเนินการจัดทำหลักสูตรบูรณาการ

อรรถัย มูลคำและคณะ (2542: 55) กล่าวว่า ขั้นตอนการบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอนประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การสังเคราะห์และวิเคราะห์เนื้อหาของรายวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์
2. การเขียนหลักสูตรหรือแผนการสอน
3. การกำหนดเส้นทางการเดินเรื่องให้สอดคล้องกับหลักสูตรหรือหัวเรื่อง
4. การประเมินผล

ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ สำลี รักสุทธี และคณะ (2544 : 57) ที่ได้สรุปขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ คือ

1. ศึกษาหลักสูตรและวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้อง
2. ศึกษาจุดประสงค์ของวิชาหลักและวิชารองที่จะนำมาบูรณาการ
3. กำหนดเนื้อหาหรือหัวเรื่องย่อยๆ สำหรับการเรียนการสอน
4. กำหนดรายละเอียดของการสอนตั้งแต่ต้นจนจบ
5. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่กำหนดไว้ในแผนการสอน
6. นำผลที่ได้บันทึกรวบรวมไว้ในขณะปฏิบัติการสอน มาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแผนการสอนแบบบูรณาการให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวมา สามารถสรุปได้ว่าขั้นตอนการดำเนินการจัดทำหลักสูตรบูรณาการกับขั้นตอนในการกำหนดแผนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการนั้น จะต้องดำเนินการวิเคราะห์หลักสูตรหรือเนื้อหาสาระวิชา เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างหลักสูตรหรือเนื้อหาสาระวิชาเพื่อหลอมเป็นหนึ่งเดียว หากหลักสูตรหรือเนื้อหาสาระวิชาไม่มีความสัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกัน จะไม่สามารถดำเนินการบูรณาการได้

เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอนาคตหรือการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องยากหากไม่มีข้อมูลพื้นฐานที่บ่งบอกถึงสิ่งเหล่านั้นว่าควรเป็นอย่างไร ฉะนั้นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ได้กำหนดให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือเป็นผู้ที่มีความรู้พิเศษมีบทบาทสำคัญในการตอบคำถาม โดยนำความรู้หรือความคิดของบุคคลดังกล่าวมาประมวล กลั่นกรองให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงและเที่ยงตรงมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อตอบคำถามในงานวิจัยให้สมบูรณ์ และแนวทางการศึกษาเพื่อหาคำตอบของการวิจัยประเภทนี้ที่ได้รับการนิยามและแพร่หลายในบรรดานักวิจัย คือ การใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ในการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ และประเด็นที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึง ความหมายของเทคนิคเดลฟาย ประวัติความเป็นมา เทคนิคเดลฟายกับการพัฒนาการศึกษา กระบวนการและขั้นตอนการวิจัยแบบเดลฟาย การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ประโยชน์ของเทคนิคเดลฟาย เพื่อให้งานวิจัยครั้งนี้สมบูรณ์และเป็นประโยชน์กับผู้สนใจ

1. ความหมายของเทคนิคเดลฟาย

Jensen. (1996:857) ได้ให้คำนิยามของเทคนิคเดลฟายว่าเป็นโครงการจัดทำในการที่จะสอบถามบุคคลในเรื่องต่าง ๆ เพื่อจะได้ให้ข้อมูลและความคิดเห็นกลับมาโดยมุ่งที่จะรวบรวมการพิจารณาการตัดสินใจและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเป็นไปได้ในอนาคต (อ้างในปริวัตร เชื้อนแก้ว 2548:1)

Johnson. (1993 : 982) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่าเป็นเทคนิคของการรวบรวมการพิจารณาการตัดสินใจที่มุ่งเพื่อเอาชนะจุดอ่อนของการตัดสินใจแต่เดิมที่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิคนใดคนหนึ่ง โดยเฉพาะหรือความคิดเห็นของกลุ่มหรือมติของที่ประชุม(อ้างในปริวัตร เชื้อนแก้ว 2548:1)

ไพศาล นาคนิยม (2527: 27) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟายนั้น คือ ขบวนการที่เสาะหาความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มคนเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคตในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเวลา ปริมาณ หรือสภาพที่ต้องการจะให้เป็น ทั้งนี้โดยใช้วิธีการเสาะหาความคิดเห็นด้วยการใช้แบบสอบถามแทนการเรียกประชุม

เพ็ญพร ไชยนาพงษ์ (2536: 74) กล่าวถึงเทคนิคเดลฟายว่า เป็นวิธีที่จะนำมาใช้ในการพิจารณาตัดสินใจลงข้อสรุป เรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เป็นลักษณะการคาดการณ์ในอนาคต โดยอาศัยความคิดเห็นที่คาดการณ์จะมีแนวโน้มเกิดขึ้นจริงมากน้อยเพียงใด ไม่ได้มาจากความต้องการของผู้ทรงคุณวุฒิจะให้เกิดขึ้น

เกษม บุญอ่อน (2522 : 26-27) อธิบายว่า เดลฟาย เป็นวิธีที่สามารถปรับใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมากมาย เทคนิคนี้ผู้ทรงคุณวุฒิในการวิจัยของบริษัท Rand Coporation เป็นผู้คิดและพัฒนาขึ้น โอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) หัวหน้าทีมที่คิดและพัฒนาเทคนิคเดลฟาย กล่าวว่า เป็นวิธีที่มีระบบใช้ความเห็นของกลุ่ม ซึ่งมาจากตัวเองที่เขาไม่คำนึงถึงความคิดเห็นของผู้อื่นเลย ในขณะที่เขาแสดงความคิดเห็น

สมจิตร อุดม (2549 : 45) ได้กล่าวถึงเทคนิคเดลฟายว่า หมายถึง วิธีการวิจัยเพื่อคาดการณ์อนาคตของเหตุการณ์ต่าง ๆ สรุปรวบรวมความคิดเห็นภาพของอนาคตของเหตุการณ์ที่จำเป็นต้องศึกษาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และมีประสบการณ์ในเรื่องที่ศึกษาอย่างแท้จริง ผู้ทรงคุณวุฒิต้องตระหนักถึงความสำคัญ และมีความสนใจในเรื่องและประเด็นที่ผู้วิจัยศึกษา พร้อมยินดีให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถามครบจำนวนตามขั้นตอน ในทางปฏิบัติที่สำคัญผู้วิจัยจะต้องไม่ให้ผู้ทรงคุณวุฒิรับทราบชื่อซึ่งกันและกัน และไม่ให้ผู้ทรงคุณวุฒิต้องเผชิญหน้ากัน เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิใช้ความรู้ความสามารถข้อคิดเห็นอย่างอิสระลดความขัดแย้งและเหตุผลทางความคิดเห็นด้วยกันทำให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือละเอียดตรงประเด็น

จากความหมายของเทคนิคเดลฟายที่นักวิชาการศึกษาได้กล่าวข้างต้นนั้น สามารถสรุปได้ว่า

1. เดลฟายเป็นเทคนิคที่ทราบถึงแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิหลาย ๆ คน มารวมเป็นหนึ่งเดียวโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ข้อมูลจากตัวแทนของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่หลากหลาย
- 2 เดลฟายเป็นเทคนิคที่ใช้ในการวิจัยเพื่อจะรู้ถึงอนาคตที่เกี่ยวข้องกับเวลา ปริมาณ และสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น
3. เดลฟายเป็นเทคนิคการวิจัยที่แสดงถึงความคิดเห็นของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เกี่ยวข้องที่มีประสบการณ์ในเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการทราบ
4. เดลฟายเป็นเทคนิคที่นักวิจัยได้คำตอบจากผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้มีประสบการณ์อย่างอิสระซึ่งพวกเขาเหล่านั้นสามารถแสดงความคิดเห็นโดยมีต้องเกรงกลัวผู้ใด

2. ประวัติและความเป็นมาของเทคนิคเดลฟาย

เทคนิคเดลฟายมีแนวคิดพื้นฐานมาจากสุภาษิตที่ว่า “หลายหัวดีกว่าหัวเดียว” นั่นคือ ในการตัดสินใจเรื่องใดก็ตาม ความคิดเห็นควรได้มาจากกลุ่มบุคคลมากกว่าจะมาจากบุคคลใดคนหนึ่ง เทคนิคเดลฟายจะใช้วิธีระดมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ โดยที่ผู้ทรงคุณวุฒิไม่

จำเป็นต้องมาประชุมเพื่อเผชิญหน้ากัน และจะไม่ทราบว่ามีใครบ้างที่ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ (สมบุญรัตน์ ดันยะ 2524 : 11 อ้างใน ไพศาล นาคินิยม 2527 : 25)

เดลฟาย (Delphi) เป็นชื่อของสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ในสมัยกรีกโบราณ และเป็นที่อยู่ของเทพพยากรณ์ ซึ่งมีความสามารถในการทำนายอนาคตหรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ ได้ คำว่า “เดลฟาย” จึงถูกนำมาใช้เป็นชื่อของเทคนิคการวิจัยที่ใช้ทำนายเหตุการณ์ต่างๆ หรือความเป็นไปได้ในอนาคต หรืออาศัยความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน (consensus) ของผู้ทรงคุณวุฒิ (บุญส่ง โกสะ, 2542: 222)

เทียนฉาย กิระนันท์ (2526 : 286) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เป็นเทคนิคการวิเคราะห์ที่ได้รับการประดิษฐ์และพัฒนาขึ้นมาเพื่ออนาคตโดยเฉพาะ อาจเรียกได้ว่า เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เป็นวิธีการที่ใช้สำหรับกำหนดโครงสร้างของกระบวนการสื่อสารระหว่างสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้บรรลุผลในการพิจารณาปัญหาที่ซับซ้อนมากๆ และ The Rand Corporation นับว่าเป็นบริษัทแรกๆ ที่เริ่มต้นคว้าและพัฒนาเทคนิคนี้ในราวปี 1950 แต่งานที่เผยแพร่โดยใช้เทคนิควิเคราะห์ของเดลฟาย (Delphi Technique) นี้ ได้เผยแพร่ในปี 1964 ขณะที่ บุญส่ง โกสะ (2542: 222) ได้กล่าวว่า เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ได้เริ่มขึ้นอย่างมีระบบในปี พ.ศ. 2495 แต่ได้ถูกปิดเป็นความลับมาโดยตลอดเนื่องจากทางกองทัพอากาศออเมริกันใช้เทคนิคนี้ในการศึกษา ต่อมาได้รับการพัฒนาและเปิดเผยเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2505 โดยโอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และนอร์แมน คัลคีย์ (Norman Dalkey) ทั้งคู่เป็นนักวิจัยของบริษัทแรนด์ (Rand Corporation) ในรัฐแคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา เขาได้เขียนบทความเรื่อง “An Experimental Application of the Delphi Method to the Use of Experts” ลงในวารสาร Management Science ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนเมษายน 2506

ส่วนใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 49) ได้กล่าวถึงเทคนิคเดลฟายว่า เป็นเทคนิคการวิจัยประเภทหนึ่งที่ได้รับการยอมรับในหมู่นักวิจัยทางการศึกษาอย่างมาก ปัจจุบันนี้ถูกพบและพัฒนาโดยนักวิจัยบริษัทแรนด์ (The Rand Corporation) ชื่อ โอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และนอร์แมน คัลคีย์ (Norman Dalkey) เมื่อต้นปี พ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) เพื่อใช้ในการถามและเก็บความคิดเห็นของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการพยากรณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และนำเทคนิคนี้ออกแบบเผยแพร่เมื่อต้นปี พ.ศ. 2503 (ค.ศ. 1960) ทำให้เทคนิค เดลฟายเป็นที่รู้จักและนิยมกันมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ทองสง่า ผ่องแผ้ว (2550 : 1 อ้างในปริวัตร เขื่อนแก้ว 2548:1)) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันนี้เทคนิคเดลฟายสามารถใช้ในทุกระยะ เทคนิคเดลฟาย เป็นเทคนิคการวิจัยที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับแพร่หลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านธุรกิจ การเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษา

สำหรับทางเทคโนโลยีการศึกษาได้มีการนำมาใช้อย่างกว้างขวาง เช่น การวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้มของเทคโนโลยีการศึกษาอีก 5 ปี ทิศทางการวิจัยเทคโนโลยีการศึกษาในอนาคต แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนแบบ e-learning ของประเทศ เป็นต้น ซึ่งเทคนิคเดลฟายเป็นวิธีการวินิจฉัยหรือตัดสินใจปัญหาต่างๆ อย่างเป็นระบบ โดยไม่มีการเผชิญหน้ากัน โดยตรงของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เช่นเดียวกันกับการระดมสมอง (Brain storming) ทำให้ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่และอิสระ โดยไม่ต้องคำนึงความเห็นของผู้อื่น นอกจากนี้ผู้ทรงคุณวุฒิยังมีโอกาสถกเถียงความคิดเห็นของตนเองอย่างรอบคอบทำให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจในด้านต่างๆ ได้

3. กระบวนการและขั้นตอนการวิจัยแบบเดลฟาย

การทำวิจัยด้วยการใช้เทคนิคเดลฟายนี้ ผู้วิจัยจะต้องอาศัยแบบสอบถามให้กับผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละคนไม่น้อยกว่า 2 ครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด เพ็ญพร ไชยนาพงษ์ (2536 : 35) กล่าวประเด็นนี้ว่า ในการพิจารณาตัดสินใจหรือคาดการณ์เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ย่อมเป็นการยากหากมีข้อมูลไม่เพียงพอ จึงได้มีการคิดค้นหาวิธีการโดยนำความคิดเห็นของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Experts) หรือผู้ที่มีความรู้ในเรื่องที่ต้องการอย่างแท้จริงไปใช้ในการตัดสินใจอย่างถูกต้อง และตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด เทคนิคหนึ่งที่ได้คิดค้นและนำมาใช้ในการวิจัย ได้รับนิยามอย่างรวดเร็ว คือ เทคนิคเดลฟาย ในขณะที่ ไพศาล นาคนิยม (2527 : 25) ได้กล่าวถึงกระบวนการวิจัยที่ใช้เทคนิคเดลฟายว่า ผู้วิจัยจะต้องขอความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการคัดเลือกเข้าร่วมโครงการตอบแบบสอบถามไปจนกระทั่งได้ความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน (Consensus) ส่วนมากจะถามผู้ทรงคุณวุฒิตั้งแต่สองรอบขึ้นไป อาจจะเป็นสามหรือสี่รอบหรือมากกว่านี้ก็ได้แล้วแต่ข้อมูลที่เราจะศึกษา

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 51-52) ได้เสนอกระบวนการในการเก็บข้อมูลการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ดังนี้

รอบที่ 1 คณะทำงานจะส่งแบบสอบถามปลายเปิดไปให้กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิตอบในรอบนี้เป็นการถามอย่างกว้าง ๆ เพื่อต้องการเก็บรวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคน ยกตัวอย่างเช่น (1) ในสภาพของสังคมปัจจุบัน ท่านคิดว่าผู้เรียนในระดับประถมศึกษามีปัญหาและความต้องการตลอดจนความสนใจอะไร (2) ท่านคิดว่าหลักสูตรในระดับประถมศึกษาที่ใช้อยู่ในขณะนี้สามารถสนองความต้องการของสังคมและผู้เรียนได้หรือไม่ เพราะเหตุใด (3) ท่านคิดว่าความคาดหวังของสังคมต่อการศึกษของผู้เรียนในระดับประถมศึกษาเป็นอย่างไร เป็นต้น

คณะทำงานอาจใช้วิธีการสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างแบบเปิดและไม่จำกัดคำตอบ (Non-directive, open-ended, semi-structured interview) กล่าวคือ มีการเตรียมหัวข้อหรือประเด็นที่จะถามไว้ล่วงหน้า ไม่ถามแบบชี้แนะ แต่จะปล่อยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์พูดแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ผู้สัมภาษณ์มีหน้าที่เพียงบันทึกและตั้งใจฟังและทำการสรุปการสัมภาษณ์จากบันทึกที่จดไว้เมื่อจบหัวข้อที่สัมภาษณ์ในข้อหนึ่ง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ปรับปรุงแก้ไขคำสัมภาษณ์ และผู้สัมภาษณ์มีความเชื่อมั่นว่าได้ข้อมูลที่ถูกต้องเชื่อถือได้

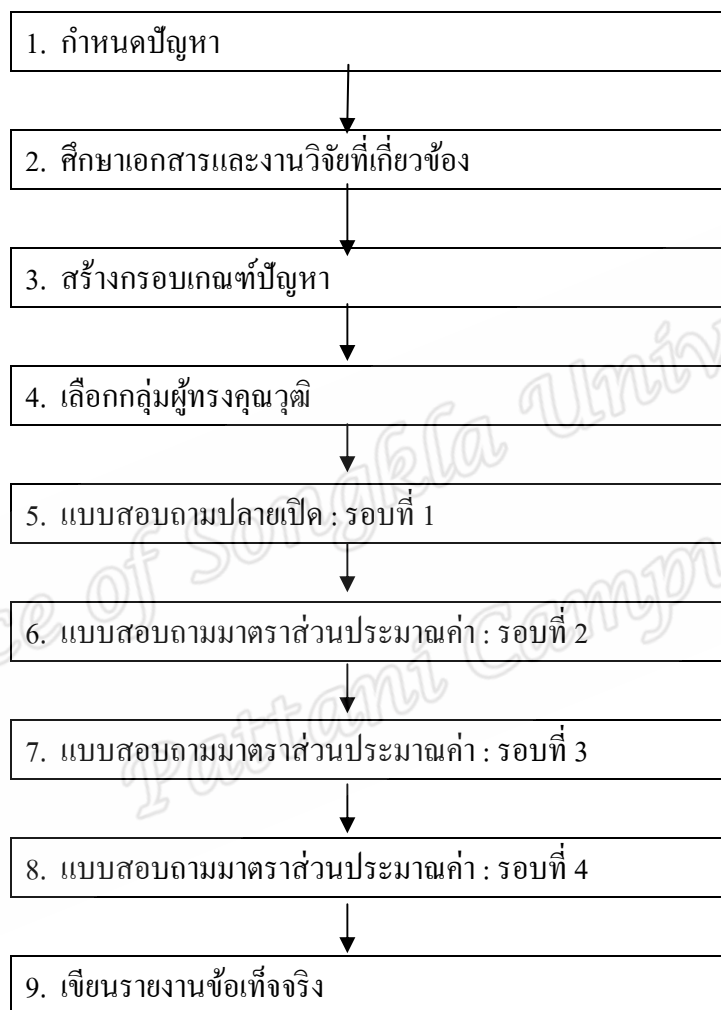
รอบที่ 2 หลังจากที่ได้ข้อมูลจากแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์ในรอบแรกจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว คณะทำงานจะรวบรวมความคิดเห็นที่ได้ทั้งหมดเข้าด้วยกัน และนำมาวิเคราะห์พิจารณา รวมทั้งตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนออก จากนั้นก็จัดสร้างเป็นแบบสอบถามรอบที่ 2 ส่งกลับไปยังกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเหล่านั้นอีกครั้ง แบบสอบถามรอบนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคนต้องลงมติจัดระดับความสำคัญของแต่ละข้อในรูปแบบของการให้เปอร์เซ็นต์ (Percentage) หรือแบบมาตราวัดแบบลิเคิต (Likert scale) รวมทั้งเขียนเหตุผลที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยของแต่ละข้อลงในช่องว่างที่เว้นไว้ตอนท้ายประโยค นอกจากนี้หากมีคำถามข้อใดที่ไม่ชัดเจนหรือควรมีการแก้ไขสำนวน ผู้ทรงคุณวุฒิสามารถเขียนคำแนะนำลงในช่องว่างดังกล่าวได้อีกด้วย

รอบที่ 3 หลังจากได้รับแบบสอบถามรอบที่ 2 จากผู้ทรงคุณวุฒิคืนแล้ว คณะทำงานจะนำคำตอบแต่ละข้อคำนวณหาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) แล้วสร้างแบบสอบถามใหม่โดยใช้ข้อความเดียวกันกับแบบสอบถามรอบที่ 2 เพียงแต่เพิ่มตำแหน่ง Median, Interquartile Range และตำแหน่งที่ผู้ตอบท่านนั้น ได้ตอบในแบบสอบถามฉบับรอบที่ 2 แล้วส่งกลับไปให้ผู้ตอบท่านนั้น ๆ อีกครั้งหนึ่ง จุดประสงค์ของแบบสอบถามรอบนี้เพื่อให้ผู้ตอบได้เห็นความแตกต่างระหว่างคำตอบเดิมของตัวเอง Median และ Interquartile Range ของคำตอบที่ได้จากกลุ่มผู้ตอบทั้งหมด แล้วพิจารณาทบทวนอีกครั้งว่าต้องการยืนยันคำตอบเดิมหรือต้องการเปลี่ยนแปลงคำตอบใหม่ หากต้องการยืนยันคำตอบเดิม ก็ได้รับการขอร้องให้เขียนเหตุผลสั้น ๆ ลงตอนท้ายของแต่ละข้อด้วย การส่งแบบสอบถามในรอบนี้นั้น จะจัดส่งไปให้กับผู้ที่ตอบและส่งคืนแบบสอบถามรอบที่ 2 แล้วเท่านั้น

รอบที่ 4 คณะทำงานจะทำตามขั้นตอนเดียวกับรอบที่ 3 คือคำนวณหาค่า Median, Interquartile Range จากคำตอบที่ได้มาใหม่ แล้วใส่ลงในแบบสอบถามที่มีรูปแบบและเนื้อหาเช่นเดียวกับฉบับในรอบที่ 3 รวมทั้งใส่ตำแหน่งของผู้ตอบท่านนั้น ๆ ในฉบับที่ 3 ด้วย จากนั้นส่งไปให้ผู้ตอบพิจารณาทบทวนคำตอบอีกครั้งโดยทั่วไป มักจะตัดการส่งแบบสอบถามในรอบที่ 4 แล้วใช้ผลที่ได้ในรอบที่ 3 พิจารณาเสนอผลการวิจัย เพราะความคิดเห็นในรอบที่ 3 และรอบที่ 4 มักมีความแตกต่างกันน้อยมาก

ขณะที่ วาโร เฟ็งสวัสต์ (2545 : 33-34) ได้เสนอกระบวนการในการดำเนินการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ไว้ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัยของเทคนิคเดลฟาย

ข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า การทำวิจัยโดยใช้กระบวนการเทคนิคเดลฟาย นั้น จะต้องดำเนินการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิประมาณ 3-4 ครั้ง ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นระบบในการคาดการณ์ถึงเรื่องในอนาคต อย่างไรก็ตาม (สมบูรณ์ ต้นยะ, 2523 : 13 อ่างโนนินละะ แวอุเซ็ง , 2544 : 69) ได้กล่าวว่า ในบางครั้งอาจใช้แบบสอบถามเพียง 2-3 รอบเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าฉบับแรกเริ่มต้นด้วยการใช้กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิลงมติ หรือจัดอันดับความสำคัญเมื่อถึงแบบสอบถามฉบับที่ 2 หรือที่ 3 อาจจะพบว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือมีการ

เปลี่ยนแปลงน้อยมากของคำตอบของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ หรือพิสัยระหว่างควอไทล์แคบมาก เมื่อเป็นเช่นนั้น กระบวนการวิจัยก็สามารถยุติได้

4. การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิของเทคนิคเดลฟาย

สิ่งที่สำคัญยิ่งในการวิจัยแบบเดลฟาย คือ การเลือกสรรผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้เพราะผลการวิจัยจะถูกต้องหรือไม่ ตลอดจนเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ไพศาล หวังพานิช (2531 : 360) ได้กล่าวประเด็นนี้ว่า การเลือกกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิขั้นตอนนี้มีความสำคัญมาก เนื่องจากคุณลักษณะเฉพาะของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย คือ การอาศัยข้อคิดเห็นจากการตอบของผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยจะน่าเชื่อถือหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เลือกสรรมานั้น สามารถให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้เพียงใด ดังนั้น สิ่งที่ผู้วิจัยจะต้องคำนึงถึงในการเลือกกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ความสามารถของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ความร่วมมือของผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิและวิธีการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเป็นต้น

ความเชื่อมั่นของเทคนิคเดลฟายยิ่งสูงขึ้นหากสามารถพิจารณาคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมโครงการอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้ผู้ที่เหมาะสมจริงๆ สำหรับจำนวนผู้ทรงคุณวุฒินั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ คือ ถ้าเป็นกลุ่มเอกพันธ์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิเพียง 10-15 คน ก็จะได้ความเชื่อมั่นสูงแล้ว แต่ถ้าเป็นกลุ่มวิวิธพันธ์ อาจจะต้องใช้ผู้ทรงคุณวุฒิไม่น้อยกว่า 30 คน จึงจะได้ความเชื่อมั่นที่สูงพอ (วัน เดชพิชัย ,2527 : 117 อ้างใน บุญเจริญ บำรุงชู 2536 : 47)

ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ วาโร เฟ็งสวส์ดี (2543 : 31) ที่ได้กล่าวถึงจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ ดังที่ โทมัส ที แมคมิลแลน (Thomas T. Macmillan) ได้เสนอผลการวิจัยเกี่ยวกับจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิที่จะใช้ในการวิจัย และค่าการเปลี่ยนแปลงของความคลาดเคลื่อนในการประชุมประจำปีที่ California Junior College Association พ.ศ. 2514 พบว่า เมื่อใช้ผู้ทรงคุณวุฒิตั้งแต่ 17 คน ขึ้นไป อัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อนจะน้อยมาก แต่ถ้าเมื่อมีผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเอกพันธ์ (Homogeneity) สูง จะใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ 10-15 ก็พอ

ตารางที่ 3 แสดงจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิและความคลาดเคลื่อนเมื่อใช้เทคนิคเดลฟาย

จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ	ความคลาดเคลื่อน	ความคลาดเคลื่อนลดลง
1-5	1.20-0.70	0.50
5-9	0.70-0.58	0.12
9-13	0.58-0.54	0.04
13-17	0.54-0.50	0.04
17-21	0.50-0.48	0.02
21-25	0.48-0.46	0.02
25-29	0.46-0.44	0.02

ที่มา : วาโร เฟิงส์วัตส์ (2543 : 31)

จากตาราง พบว่าเมื่อจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป ความคลาดเคลื่อนจะลดลงน้อยมาก และจะลงอย่างคงที่ประมาณ 0.02 ดังนั้น การวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ควรใช้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัยของเทคนิคเดลฟาย

สถิติที่ใช้ในการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟายในการวิเคราะห์ข้อมูล คือสถิติเกี่ยวกับแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (Central Tendency) ได้แก่ ค่ามัธยฐาน (Median) ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) และค่าฐานนิยม (Mode) (ปราณี ทองคำ, 2529 : 33) และสะการิยา แวโชะ (2550 : 52) กล่าวเพิ่มเติมประเด็นนี้เช่นกันว่า สถิติที่มักใช้ในการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ มัธยฐาน (Median) ฐานนิยม (Mode) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ส่วนการใช้ค่าเฉลี่ยนั้นไม่เหมาะสม เนื่องจากมาตราที่ใช้กับคำตอบมีเพียงเล็กน้อย จะใช้ค่ามัธยฐานมากกว่า โดยเฉพาะกรณีแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเวลา ปริมาณ สถานการณ์ (ณัฐภา สรรพศรี, 2525 : 24 อ่างในเพ็ญพร ไชยนาพงษ์, 2536 : 45)

6. ข้อดีและข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย

การวิจัยทุกประเภทย่อมมีความแตกต่างกันในด้านจุดเด่นและจุดด้อยของการใช้เทคนิคแต่ละอย่าง ดังนั้นการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ก็จะต้องมีข้อดีและข้อจำกัดในการดำเนินการ ดังต่อไปนี้

6.1 ข้อดี

1. ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละสาขา แต่ละท่าน ได้แสดงความรู้ ความสามารถและเหตุผลความคิดเห็นโดยอิสระไม่ถูกครอบงำการแสดงความคิดเห็น สามารถคิดเองได้อย่างเต็มที่
 2. สามารถจัดปัญหาในการรวมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อหาข้อยุติของความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน ลดค่าใช้จ่ายในการรวมกลุ่ม การประชุม หรือพบปะ
 3. เหตุผล ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันสามารถให้การยอมรับซึ่งกันและกัน ยุติความคิดเห็นแตกต่างกัน บนพื้นฐานของข้อสรุปที่มีเหตุผลและสรุปตรงกัน
 4. ความรู้ข้อเท็จจริงเกิดจากศักยภาพของผู้ทรงคุณวุฒิอย่างเต็มที่ เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยและเกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน
 5. ผู้ทรงคุณวุฒิมีอิสระในเชิงวิชาการ สามารถแสดงความคิดเห็นและเหตุผลได้เต็มที่
 6. เป็นเทคนิคที่มีขั้นตอนการดำเนินงานไม่ยากนักได้ผลรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
 7. คณะทำงานสามารถระดมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิได้โดยไม่จำกัดทั้งในเรื่องจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ สภาพภูมิศาสตร์หรือเวลา
 8. คณะทำงานสามารถทราบลำดับความสำคัญของข้อมูลและเหตุผลในการรวบรวมทั้งความสอดคล้องในเรื่องความคิดเห็นได้เป็นอย่างดี (สมจิตร์ อุดม, 2549: 50) (ทองสง่า ผ่องแผ้ว, 2548: 4 อ้างในปริวัตร เขื่อนแก้ว 2548:1) และ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ 2539, 53-54)
- นอกจากข้อดีของเทคนิคเดลฟายที่ได้เสนอข้างต้นนั้น จดพวงส์ แก้วใส (2540: 41) และ (ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์, 2539 :53) ได้เสนอจุดเด่นของเทคนิคเดลฟายไว้ว่า ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยแบบเดลฟายเป็นที่น่าเชื่อถือ ดังนี้

1. เป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นอย่างแท้จริง
2. ได้มาจากการข้ถามหลายรอบจึงเป็นคำตอบที่ได้กลั่นกรองมาอย่างรอบคอบ

3. ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคนแสดงความคิดเห็นของตน ได้อย่างเต็มที่ ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดหรืออำนาจเสียงส่วนใหญ่
4. เฉลยเป็นเทคนิคที่สามารถรวบรวมความคิดเห็นโดยไม่ต้องมีการพบปะประชุมกัน ซึ่งเป็นการใช้เวลาและค่าใช้จ่ายอย่างมาก

6.2 ข้อจำกัด

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการคัดเลือก อาจจะมีไม่ใช่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในสาขา
3. นักวิจัยอาจมีความลำเอียงในการพิจารณาคำตอบ
4. แบบสอบถามที่ส่งไปอาจจะสูญหายหรือไม่ได้รับคำตอบกลับ
5. เฉลยเป็นเทคนิคการวิจัยที่ต้องใช้ความคิดเห็นจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนั้นในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิเข้าร่วมในการวิจัย ถ้าผู้วิจัยไม่มีการตั้งเกณฑ์ถึงคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิไว้อย่างชัดเจน ก็อาจจะได้ผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่เหมาะสมได้ ซึ่งอาจทำให้ข้อมูลที่ได้รับผิดพลาดไปด้วย
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล หรือ การถามซ้ำหลายๆ รอบ ตามกระบวนการของการวิจัย อาจทำให้ผู้ทรงคุณวุฒิเบื่อหน่ายไม่เต็มใจให้ความร่วมมือ ซึ่งจะมีผลต่อความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับได้ (ไพศาล หวังพานิช, 2531: 364) และ (ปรีวัตร เขื่อนแก้ว 2548:1)

7. ประโยชน์ของเทคนิคเฉลย

เฉลยเป็นกระบวนการวิจัยเพื่อศึกษาถึงเรื่องของอนาคต โดยอาศัยความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิในการตอบแบบสอบถามอย่างน้อยประมาณ 2-4 รอบ ทั้งนี้ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้จากผู้ทรงคุณวุฒินั้น ตรงตรง และเชื่อถือได้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม สมจิตร์ อุดม (2549 : 44) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของเทคนิคเฉลยซึ่งมีทั้งหมด 7 ข้อด้วยกัน คือ

1. เทคนิคเฉลยเหมาะที่จะใช้ในกรณีที่กลุ่มไม่สามารถที่จะพบและประชุมร่วมกันได้ เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องเวลาและความห่างไกล
2. เทคนิคเฉลยเหมาะที่จะใช้ในกรณีที่สมาชิกของกลุ่มไม่ลงรอยกันและการประชุมรูปคณะกรรมการจะปราศจากความหมายในการแลกเปลี่ยนทัศนะและข้อมูล

3. ในกรณีที่มีความจำเป็นเฉพาะอย่าง ที่ต้องการให้คำตอบของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคนถูกเก็บไว้เป็นความลับ (เช่นอิสระในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของบุคคลต่างระดับในองค์กร)
4. ในกรณีที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากกลุ่มก็จะไม่ได้รับการคุกคามใดๆ
5. ฉันทามติของกลุ่มไม่ได้รับอิทธิพลจากกลุ่มย่อยหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละคนมีอิสระในการออกความคิดเห็น
6. ลักษณะของเทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการทำวิจัยซึ่งผลที่ได้ในแต่ละรอบ จะสามารถใช้เป็นข้อมูลในรอบถัดไป
7. เทคนิคเดลฟายมีลักษณะยืดหยุ่นและสามารถประยุกต์ได้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์หรือปัญหาการวิจัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

ชมพูท วราศิริระ (2548) ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับรายวิชาประวัติศาสตร์ไทย สาขาครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยด้านประสิทธิผลของหลักสูตรบูรณาการพบว่า

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาหลังการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 โดยนักศึกษาทุกคนมีคะแนนผลการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับร้อยละ 60 ขึ้นไป และนักศึกษามีพฤติกรรมการเรียนและมีความสนใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นในทุกด้านที่ประเมินอยู่ในระดับมาก
2. เจตคติต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในรายวิชาประวัติศาสตร์ไทยของนักเรียนหลังการเรียนรู้สูงกว่าการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 โดยคะแนนเจตคติทุกด้านของนักศึกษาอยู่ในระดับสูง
3. นักศึกษามีความพึงพอใจต่อการเรียนตามหลักสูตรบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับรายวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับมาก

4. อาจารย์ผู้สอนรายวิชาประวัติศาสตร์ไทยในสถาบันราชภัฏภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเห็นว่าหลักสูตรบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับรายวิชาประวัติศาสตร์ไทยมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในสถานการณ์จริง

ณัฐนิชาห์ วรรณภาลัย (2549) ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการสาระดนตรีแบบพหุวิทยาการ เรื่องเพลงและภูมิปัญญาบ้านเมืองแปดริ้ว สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยมีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ 1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2. การสร้างหลักสูตร 3. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร 4. การทดลองใช้ และผลการศึกษาพบว่า

1. ได้หลักสูตรบูรณาการที่มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก หลักสูตรมีองค์ประกอบครบถ้วน มีความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. ทักษะการขับร้องประสานเสียงเพลงประจำจังหวัดฉะเชิงเทราหลังทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. เจตคติของนักเรียนต่อหลักสูตรบูรณาการหลังทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการสูงกว่าก่อนทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .01

นาวาล์ ปานากาเซ็ง (2544) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ปัญหาและข้อเสนอแนะของการปฏิบัติงานตามเกณฑ์คุณภาพของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนซึ่งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบอยู่เป็นจำนวนมากที่สุดในแต่ละปัจจัยคุณภาพคือ ปัญหาการไม่ปฏิบัติตามปรัชญาและเป้าหมาย ซึ่งโรงเรียนควรแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดการให้นักเรียน และบุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดปรัชญาและเป้าหมายโรงเรียน ปัญหาการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนไม่สอดคล้องกับปรัชญา/เป้าหมายของโรงเรียน ความต้องการของนักเรียนและชุมชน โรงเรียนควรแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกันกับปรัชญา/เป้าหมายของโรงเรียน ความต้องการของนักเรียนและชุมชน ปัญหาขาดแคลนบุคลากร ไม่เพียงพอกับหน้าที่งานที่มีมากขึ้น โรงเรียนจึงควรแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการจัดสรรงานและมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถความถนัด และความสนใจของบุคลากร ปัญหางบประมาณไม่เพียงพอ ปัญหาเกี่ยวกับผู้บริหารที่ขาดความรู้ความชำนาญในการบริหารงานต่างๆ ปัญหาการดูแลติดตามความประพฤติของนักเรียนยังไม่ทั่วถึง โรงเรียนควรแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน และผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวิสัย

และนักเรียนบางส่วนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด โรงเรียนควรแก้ปัญหาด้วยการพัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

นิเลาะ แวอูเซ็ง และคณะ (2550) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีดังนี้

1. ด้านสภาพแวดล้อม ควรบูรณาการการศึกษาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต อัตลักษณ์ และความต้องการของท้องถิ่น ร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินการจัดการศึกษา และพัฒนาสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน

2. ด้านปัจจัยนำเข้า ควรพัฒนาศักยภาพของผู้บริหาร พัฒนาศักยภาพครูและบุคลากร และพัฒนาศักยภาพของนักเรียน และบริหารงบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ

การดำเนินงานด้านวิชาการ ควรจัดให้มีการบูรณาการระหว่างหลักสูตรสามัญและศาสนา จัดทำหลักสูตรที่สนองตอบความต้องการของท้องถิ่น จัดให้ครูได้สอนตรงตามรายวิชาหรือสาขาที่จบ จัดทำโครงการนิเทศการสอนและการบริหารจัดการ โรงเรียน จัดให้มีการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่มีความทันสมัยและสามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาได้ จัดให้มีการประเมินโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอและนำผลการประเมินการเรียนการสอนมาปรับปรุงพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง และควรสร้างเครือข่ายร่วมมือทางวิชาการ

พูนสุข อุดม (2546) ได้ศึกษาวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรวิทยาศาสตร์แบบพหุวิทยาการร่วมกับวิชาคณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนจุฬาภรณราชวิทยาลัยตรัง การวิจัยครั้งนี้ท่านได้ดำเนิน 4 ขั้นตอนด้วยกัน คือ การสำรวจข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร การทดลองใช้ และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรบูรณาการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบทดลอง ซึ่งก่อนการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการได้นำหลักสูตรบูรณาการไปทำการศึกษานำร่องแบบจุลภาคกับนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 8 คน เป็นเวลา 10 วัน พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจในการเรียนที่ใช้หลักสูตรบูรณาการแบบพหุวิทยาการที่มีรายวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐาน 1 เป็นแกน เนื่องจากทำให้สามารถเกิดการเรียนรู้ในรายวิชาคณิตศาสตร์พื้นฐาน 1 และภาษาอังกฤษพื้นฐาน 1 ง่ายขึ้น หลังจากนั้นทำการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการที่พัฒนาขึ้นกับกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 74 คน เป็นเวลา 1 ภาคเรียน (20 สัปดาห์) โดยมีการทดสอบนักเรียนกลุ่มตัวอย่างก่อนการใช้หลักสูตร และหลังการใช้หลักสูตร พบว่า นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐาน 1 คณิตศาสตร์ พื้นฐาน 1 และภาษาอังกฤษพื้นฐาน 1 หลังการทดลองใช้

หลักสูตรบูรณาการสูงกว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ . 5 ($P = 0.000$) นักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นต่อหลักสูตรบูรณาการหลังการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการในระดับมาก และนักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการสอนของครูผู้สอนรายวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐาน 1 คณิตศาสตร์พื้นฐาน 1 และภาษาอังกฤษพื้นฐาน 1 หลังการทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการสูงกว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความคิดเห็นต่อพฤติกรรมการสอนของครูผู้สอนขณะทดลองใช้หลักสูตรบูรณาการ แสดงว่า หลักสูตรบูรณาการที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ในการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร

ฟาริด เตมะหมัด (2550) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงานวิชาการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาและนำหลักสูตรไปใช้ พบว่า โรงเรียนควรบูรณาการหลักสูตรอิสลามศึกษาให้มีความกระชับและขจัดความซ้ำซ้อนของเนื้อหาให้หมดไป จัดให้มีการสลับคาบเรียนระหว่างวิชาศาสนาและวิชาสามัญ ควรจัดอบรมความรู้เพิ่มเติมให้กับครู การประชาสัมพันธ์หลักสูตรควรจัดในรูปแบบของป้ายนิเทศหรือการเผยแพร่เอกสารตามสถานที่ต่างๆ ที่มีความสำคัญต่อชุมชน จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านหลักสูตรระหว่างโรงเรียนในเครือข่าย

สิริพัชร เจษฎาวิโรจน์ (2548) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการสำหรับนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยรามคำแหง (ฝ่ายประถม) เพื่อต้องการพัฒนาหลักสูตรและต้องการทราบผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ความคิดเห็นของผู้เรียน ผู้ปกครองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรบูรณาการในการดำเนินการเรียนการสอน การวิจัยครั้งนี้มีนักเรียน 81 คน โดยใช้ความร่วมมือจากคุณครูและผู้วิจัยในการสร้างเครื่องมือต่างๆ ได้แก่แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน แบบทดสอบวัดผลทางการเรียน แบบแสดงความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครองในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

ผลการวิจัย พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในการใช้หลักสูตรบูรณาการทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ รวมคะแนนเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 68. 48 – 84.61 ความคิดเห็นของนักเรียนต่อหลักสูตรบูรณาการทุกด้านอยู่ในระดับมาก ครูมีความสามารถในการพัฒนาการเรียนการสอนและการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีในการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

สะการिया แวโซะ (2550) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มการบริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2548 3 – 2558 พบว่า วิสัยทัศน์การบริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เน้นภาษาอาหรับ ภาษามลายู

และภาษาอังกฤษ พร้อมให้ความสำคัญกับภาษาไทยที่เป็นภาษาประจำชาติ มุ่งความเป็นเลิศทางวิชาการควบคู่คุณธรรม ตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษาและจัดการศึกษาที่หลากหลาย

ส่วนภารกิจการบริหาร โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ

1. บริหารงานวิชาการอย่างเป็นระบบ โดยจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องคุณธรรมจริยธรรมในทุกกลุ่มสาระอย่างมีเอกลักษณ์ เร่งพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตมุสลิมเบื้องต้นของการมีส่วนร่วม
2. บริหารงานบุคคลที่มุ่งพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรการเรียนรู้อันเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พร้อมกับดำเนินการทางวินัยอย่างเคร่งครัดโดยอิสระของโรงเรียน ภายใต้กฎเกณฑ์ของรัฐ มีครูเพียงพอ และผู้บริหารมีภาวะผู้นำ มีความสามารถในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ
3. บริหารงานการเงินด้วยแผนพัฒนาคุณภาพเชิงกลยุทธ์เพื่อการพัฒนา โดยได้รับการสนับสนุนทางการเงินครอบคลุมครูสอนวิชาศาสนาและครูสอนวิชาสามัญ พร้อมกับระบบการตรวจสอบที่รัดกุมจากรัฐ ต้องให้ครูได้รับเงินเดือนตรงตามวุฒิและสิทธิอื่นๆ ตามกฎหมาย
4. ด้านการบริหารงานทั่วไป จัดบริการสาธารณูปโภค เช่น บริการน้ำดื่มที่สะอาด ห้องส้วมที่ถูกสุขอนามัย บริการอาหารกลางวัน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้เรียนที่เหมาะสม และมีแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาคุณภาพ

งานวิจัยต่างประเทศ

Bredenkamp(1990) ซึ่งพบว่าหลักสูตรบูรณาการเป็นยุทธศาสตร์เพื่อการสอนนักเรียนโดยตรง เพราะหลักสูตรบูรณาการเป็นการจัดการเรียนการสอนที่รวบรวมเนื้อหาจากหลายวิชาที่ผู้สอนได้วางแผนให้กับผู้เรียน ฉะนั้น ผู้สอนสามารถแนะนำสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนในการดำเนินการสอนจากประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีแนวคิดที่ดีขึ้น พร้อมกับสามารถได้ตอบปัญหา สนทนา เกี่ยวกับวิชาที่เรียนรู้อีกขึ้น

ด้วยเหตุดังกล่าว หลักสูตรบูรณาการเป็นโครงการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานในการเรียนการสอน และเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนให้ความสนใจในปัจจุบันนี้ เช่น การบูรณาการระหว่างวิชาสังคมศึกษา กับวิชาวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสวางแผน และเขียนโครงการโดยใช้สิ่งประดิษฐ์ด้วยกัน ตลอดจนแนวคิดของผู้สอนในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ สามารถอภิปราย

เกี่ยวกับงานที่ทำร่วมกันได้ ทั้งนี้เนื่องจากเขาทั้งหลายสามารถเรียนรู้และปฏิบัติจริงในด้านเนื้อหา และทักษะที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

Helen wanod (2002) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ Integrated Curriculum : Designing Curriculum in the Immersion Classroom และได้เสนอแนวคิดในการ Planning Integrated ว่า การเรียนของนักเรียนที่ใช้หลักสูตรบูรณาการนั้น เป็นการรวบรวมหลายๆ ประสบการณ์ที่จะนำไปสู่ ขอบเขตการเรียนรู้ที่ดี รวมทั้งขอบเขตในการจัดกิจกรรมระหว่างครูและนักเรียน ให้เกิดความเข้าใจ มากยิ่งขึ้นและสามารถปฏิบัติงานที่เป็นความจริง การเรียนรู้หรือการปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าว เป็น แม่แบบที่นำเข้าสู่ความเฉลียวฉลาดของผู้เรียนที่ได้จากครูและผู้เรียนด้วยการศึกษาจุดแข็งและ จุดอ่อนของการเรียนรู้และการจัดกิจกรรม

สรุปได้ว่า การบูรณาการในขอบเขตของทุกๆ เนื้อหาสาระนั้น เป็นการเปิดโอกาส ให้ผู้เรียนเข้าใจถึงภาษาและเนื้อหาสาระของแต่ละวิชา ตลอดจนเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียน รับผิดชอบการเรียนรู้ของเขาเอง และเข้าใจในตัวเอง นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร บูรณาการนี้ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เป็นไปอย่างอิสระในทุกกระบวนการ

Ibrahim Narongraksakhet (1995) ศึกษาเกี่ยวกับ เรื่อง แนวโน้มหลักสูตรบูรณา การในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างหลักสูตรศาสนาและหลักสูตรสามัญ ในงานวิจัยเล่มนี้พบว่า การจัดทำหลักสูตรบูรณาการ สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น เป็นสิ่งที่ทำได้แต่จะต้อง ทำด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ซึ่งการกระทำดังกล่าว มิใช่เพียงแต่จับคู่วิชาที่เหมือนกันมี เนื้อหาที่สอดคล้องกัน ดังนั้น การจัดทำหลักสูตรบูรณาการจะต้องอาศัยแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เกี่ยวข้องในการแนะนำเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

Ibrahim Narongraksakhet (2003) ได้ศึกษาวิจัยเพื่อวิทยานิพนธ์คุณวุฒิปริญญาโท มหาวิทยาลัยมาลาเยา (University of Malaya) ประเทศมาเลเซีย เรื่อง แนวทางการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นสำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้ดำเนินการวิจัย โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนา แนวทางในการกำหนดโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนเอกชน สอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งพบว่า การพัฒนาโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่น จะต้องพัฒนาทั้งหลักสูตรบูรณาการและหลักสูตรแยกกัน เนื้อหาวิชาของศาสนาสมควรร่วมใน หลักสูตร และส่วนประกอบของหลักสูตรของชาติจะต้องไม่ขัดกับการเรียนการสอนของอิสลาม

Kathy Lake (nd.) ศึกษาเรื่องหลักสูตรบูรณาการ และได้เสนอแนวคิดในบทนำ ว่า หลักสูตรบูรณาการเป็นประสบการณ์อันยิ่งใหญ่ของผู้สอน นอกจากนี้ ได้เปรียบเทียบ

หลักสูตรบูรณาการเสมือนบทเรียนใหม่ที่เร้าใจและสามารถช่วยครูในอนาคต และในขณะเดียวกันหลักสูตรบูรณาการยังสามารถช่วยนักเรียนแต่ละคนให้มีประสิทธิภาพในการเรียนด้วย

การวิจัยครั้งนี้ พบว่า หลักสูตรบูรณาการสามารถช่วยนักเรียนในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ เพิ่มความเข้าใจในเนื้อหาเชิงลึกและกว้าง ตลอดจนผู้เรียนยังสามารถเข้าใจข้อมูลต่างๆในการศึกษาหาความรู้เป็นอย่างดี นอกจากนั้น หลักสูตรบูรณาการเป็นหลักสูตรที่มีคุณภาพ และเหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนแบบศึกษาค้นคว้า

Walter (1995) ได้ศึกษาเรื่อง มุมมองนักวิชาการศึกษาของประเทศอังกฤษในใช้หลักสูตรบูรณาการ : การศึกษาในวิชาเกี่ยวกับสังคมศึกษา การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายเกี่ยวกับแนวคิดนักวิชาการศึกษาในประเทศดังกล่าวที่ได้ใช้และมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรบูรณาการในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา เพื่อเป็นแนวทาง ในสร้างความตระหนักให้กับครูในประเทศสหรัฐอเมริกา การดำเนินการวิจัยได้ข้อเสนอแนะจากสามคำถาม คือ 1. อะไรคือลักษณะและประสบการณ์ผู้ใช้หลักสูตรบูรณาการในการสอนวิชาสังคมศึกษา 2. อะไรคือตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อมุมมองหรือทัศนคติของผู้ใช้หลักสูตรบูรณาการ 3. ผลกระทบการจัดการเรียนสอนวิชาสังคมศึกษาเป็นอย่างไร

ผลการวิจัยพบว่า ความสำคัญในการดำเนินการบูรณาการหลักสูตรคือความร่วมมือของผู้ร่วมงาน คือ 1. กลุ่มคณะทำงาน 2. กลุ่มผู้มีประสบการณ์การเรียนรู้โดยตรง 3. กลุ่มผู้มีความรู้ไปปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ นอกจากนี้ ผลการวิจัยครั้งนี้ยังบอกถึงวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีความสำเร็จในการบูรณาการกับวิชาอื่นๆ และเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนเป็นอย่างมาก